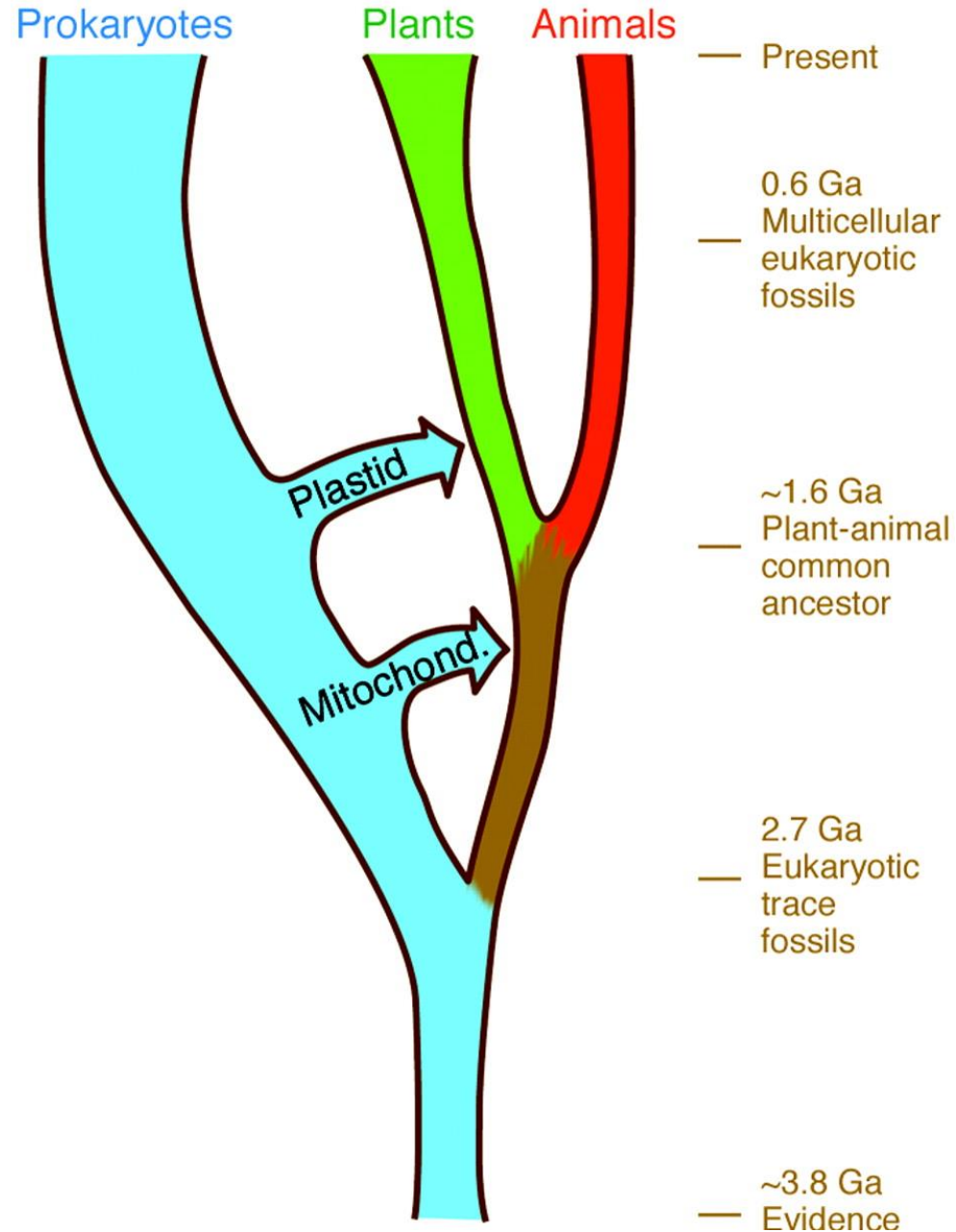

Základní kroky v evoluci rostlin a živočichů

ROSTLINY A ŽIVOČICHOVÉ aneb LOGIKA VÝVOJE

- rostliny a živočichové jsou složeni z odlišných typů buněk: tyto dvě říše divergovaly ze společného jednobuněčného eukaryotického předka
- každá říše si musela vyvinout své mechanismy buněčné diferenciaci a komunikace
- počet genů je u těchto říší obdobný: homologní i jsou do jisté míry i regulační geny zodpovědné za vývojové mechanismy
- obecné buněčné funkce rostlin a živočichů jsou shodné: struktura jádra, mitózy, meiózy a základní transkripční a translační mašinerie
- regulace prostorově-časové genové exprese jsou podobné, avšak homeotické geny kódující proteiny (se srovnatelnými vývojovými funkcemi) jsou odlišné
- některé transkripční faktory mají vysokou AMK-sekvenční homologii (homeoboxy, MADS boxy), mají však jiné funkce
- řada buněčných procesů včetně receptorů vnějších vlivů a mezibuněčných komunikací jsou zásadně odlišné

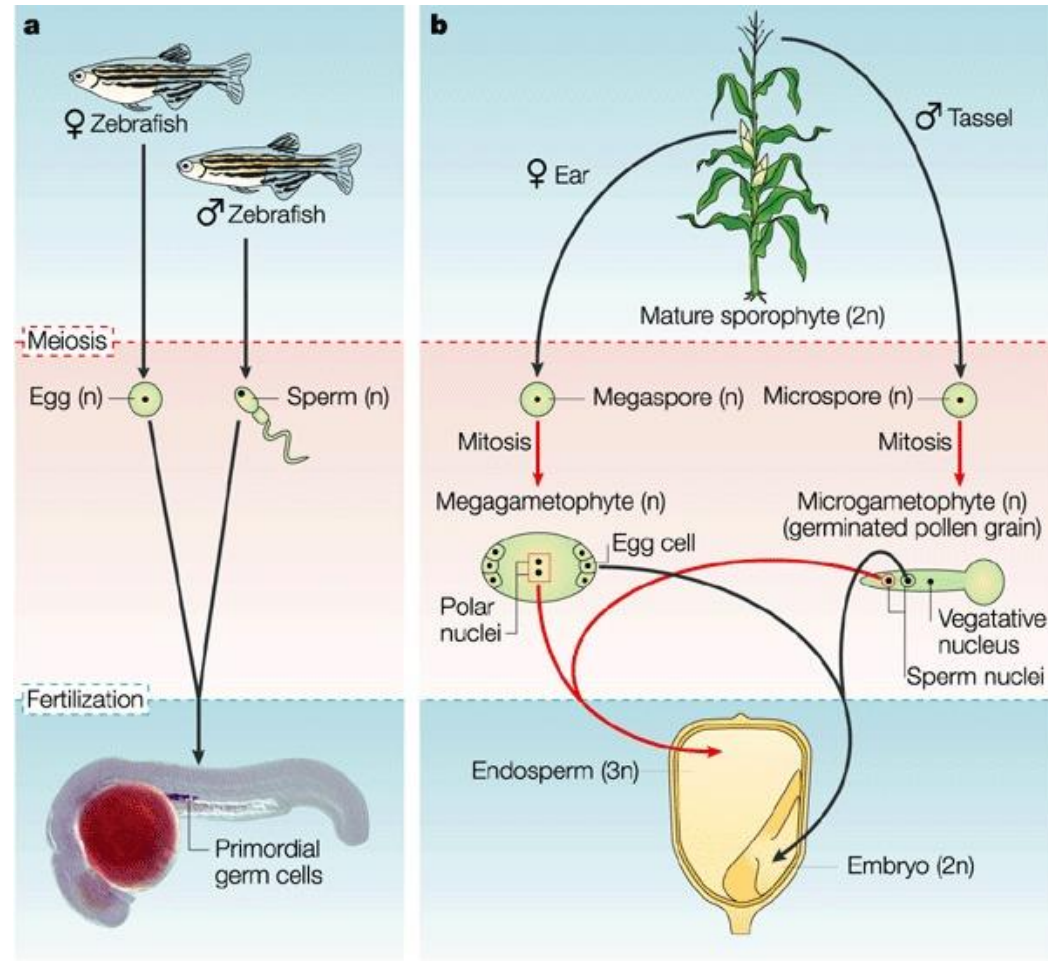
VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha

*zárodečné buňky vznikají
ze somatických v pozdním vývoji*

*segreguje od somatické
v časně embryogenezi*

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha

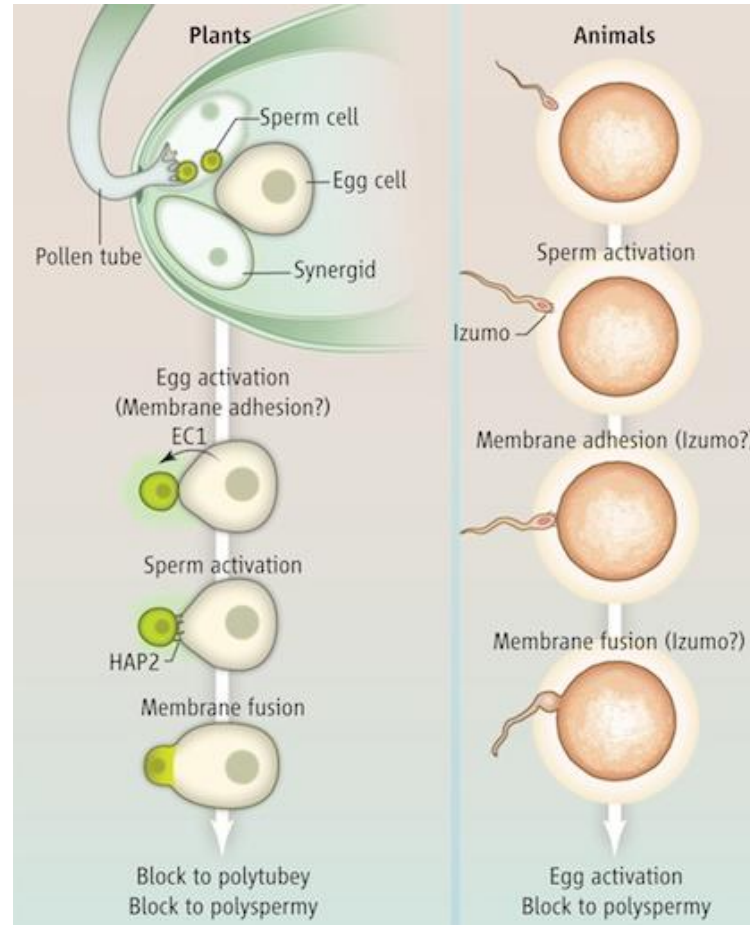
*zárodečné buňky vznikají
ze somatických v pozdním vývoji*

*segreguje od somatické
v časně embryogenezi*

oplození

dvojitě (zygota a endosperm)

jednoduché

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha

*zárodečné buňky vznikají
ze somatických v pozdním vývoji*

*segreguje od somatické
v časně embryogenezi*

oplození

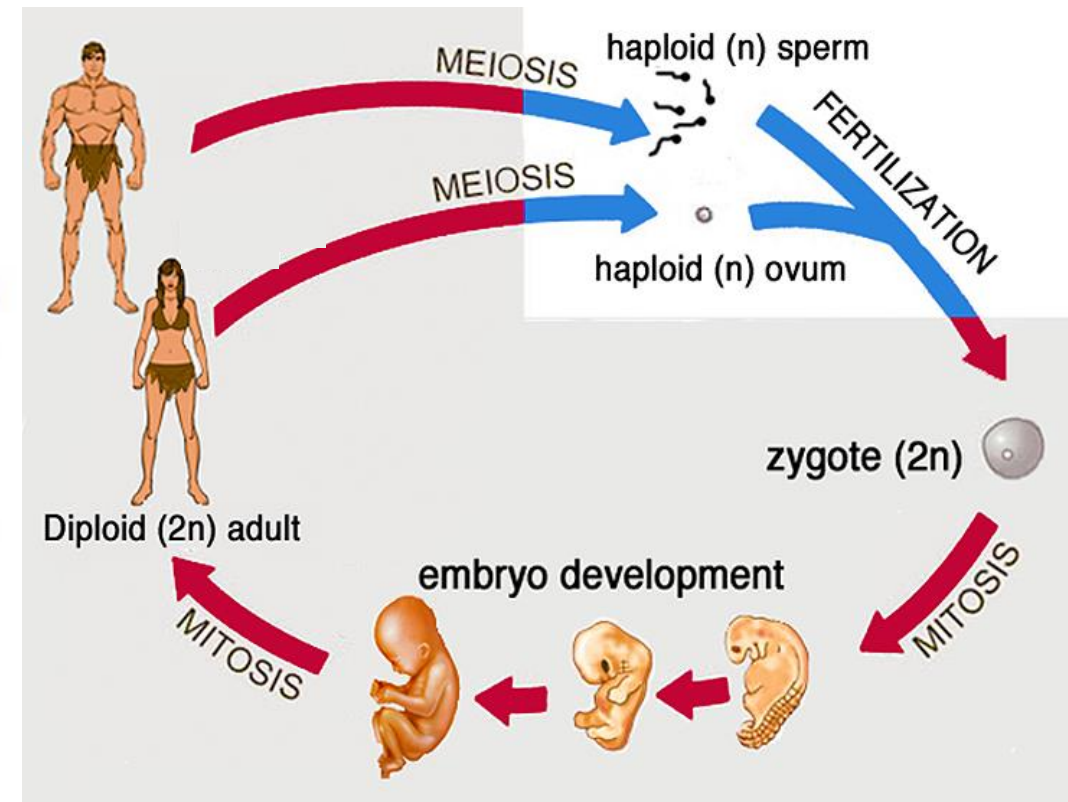
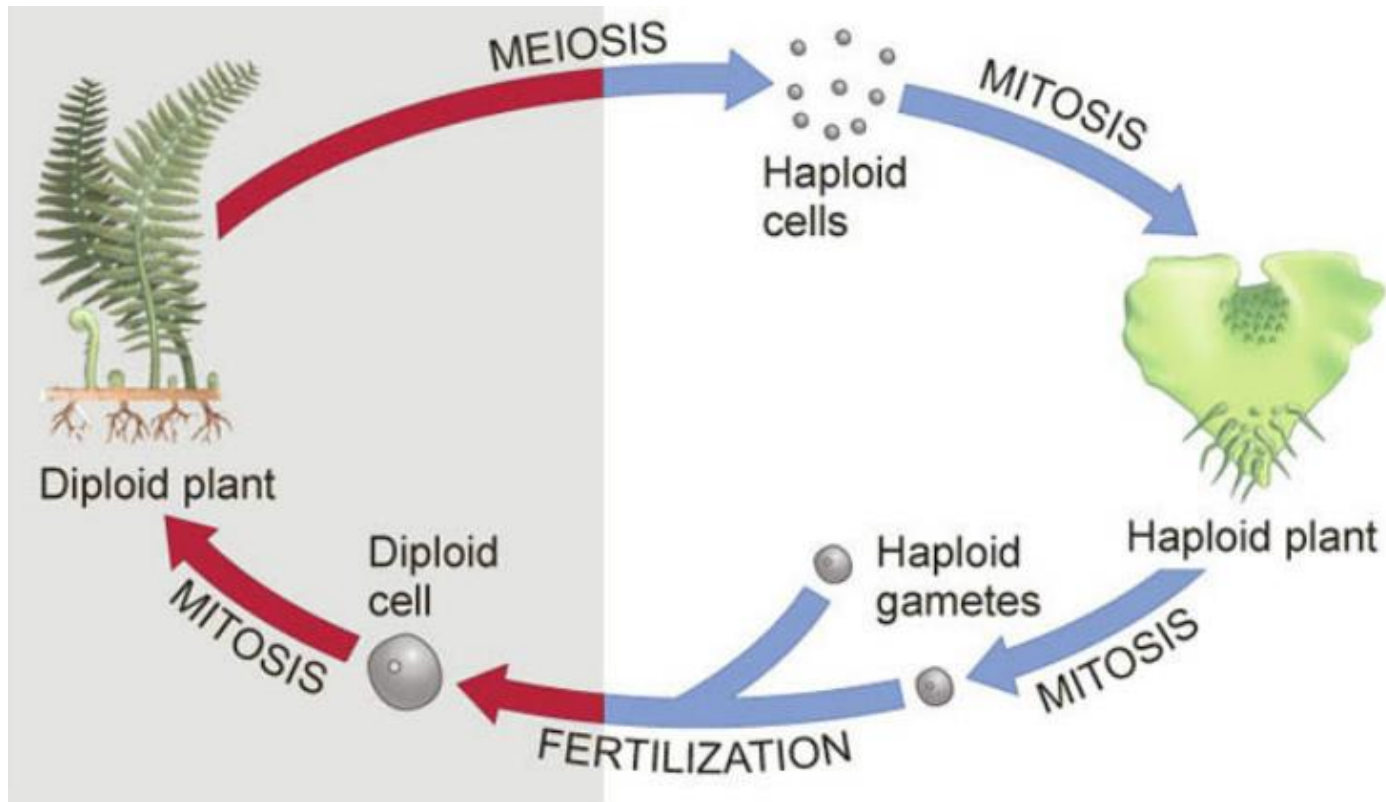
dvojitě (zygota a endosperm)

jednoduché

haploidní fáze

několikabuněčný gametofyt

pouze gamety

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha

*zárodečné buňky vznikají
ze somatických v pozdním vývoji*

*segreguje od somatické
v časně embryogenezi*

oplození

dvojitě (zygota a endosperm)

jednoduché

haploidní fáze

několikabuněčný gametofyt

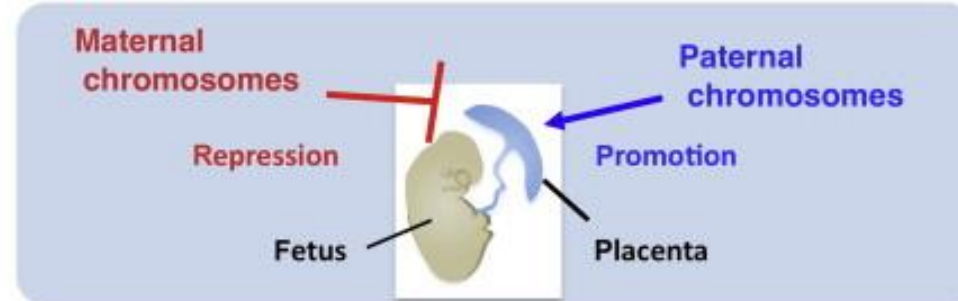
pouze gamety

imprinting

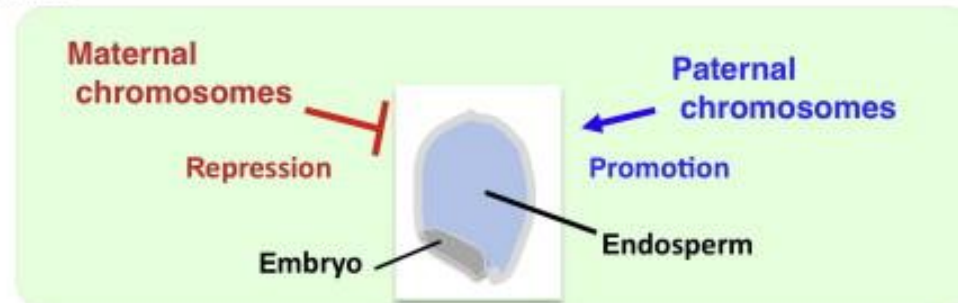
ovlivňuje vývin endospermu

zásadně řídí embryogenezi

Placental mammals

Plants

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha

*zárodečné buňky vznikají
ze somatických v pozdním vývoji*

*segreguje od somatické
v časně embryogenezi*

oplození

dvojitě (zygota a endosperm)

jednoduché

haploidní fáze

několikabuněčný gametofyt

pouze gamety

imprinting

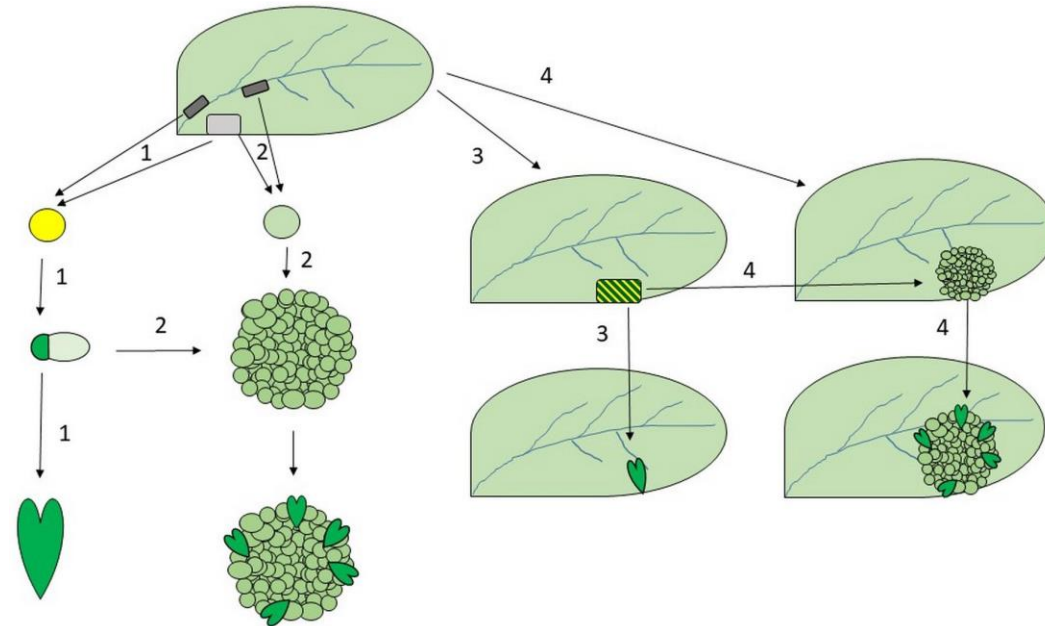
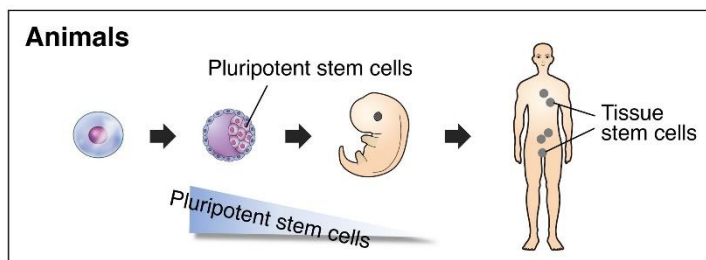
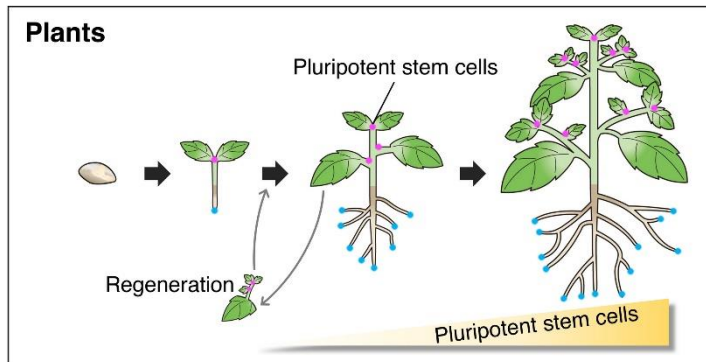
ovlivňuje vývin endospermu

zásadně řídí embryogenezi

diferencované buňky

totipotentní

osud progresivní a ireverzibilní

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha

*zárodečné buňky vznikají
ze somatických v pozdním vývoji*

*segreguje od somatické
v časně embryogenezi*

oplození

dvojitě (zygota a endosperm)

jednoduché

haploidní fáze

několikabuněčný gametofyt

pouze gamety

imprinting

ovlivňuje vývin endospermu

zásadně řídí embryogenezi

diferencované buňky

totipotentní

osud progresivní a ireverzibilní

tělní plán

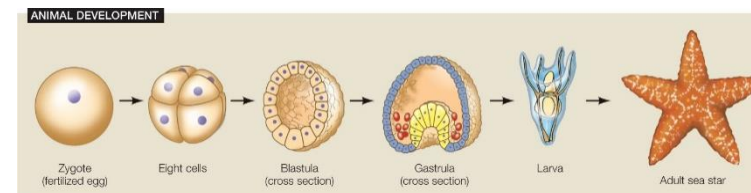
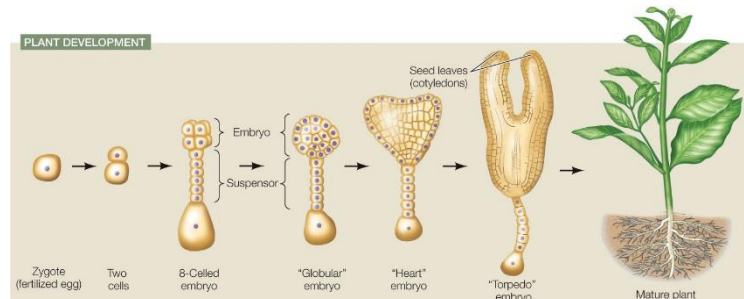
*založen až při postembryonálním
vývinu meristému, vliv prostředí*

*vytvořen již v embryu,
vývojový program determinován*

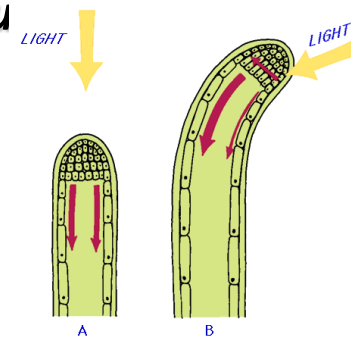
VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

zárodečná dráha	<i>zárodečné buňky vznikají ze somatických v pozdním vývoji</i>	<i>segreguje od somatické v časně embryogenezi</i>
oplození	<i>dvojitě (zygota a endosperm)</i>	<i>jednoduché</i>
haploidní fáze	<i>několikabuněčný gametofyt</i>	<i>pouze gamety</i>
imprinting	<i>ovlivňuje vývin endospermu</i>	<i>zásadně řídí embryogenezi</i>
diferencované buňky	<i>totipotentní</i>	<i>osud progresivní a ireverzibilní</i>
tělní plán	<i>založen až při postembryonálním vývinu meristému, vliv prostředí</i>	<i>vytvořen již v embryu, vývojový program determinován</i>
tvorba tvarů	<i>podobné vývojové principy včetně specifikace osy, založení vývojových kompartmentů, homeotické geny zajišťují poziční identitu</i>	

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ

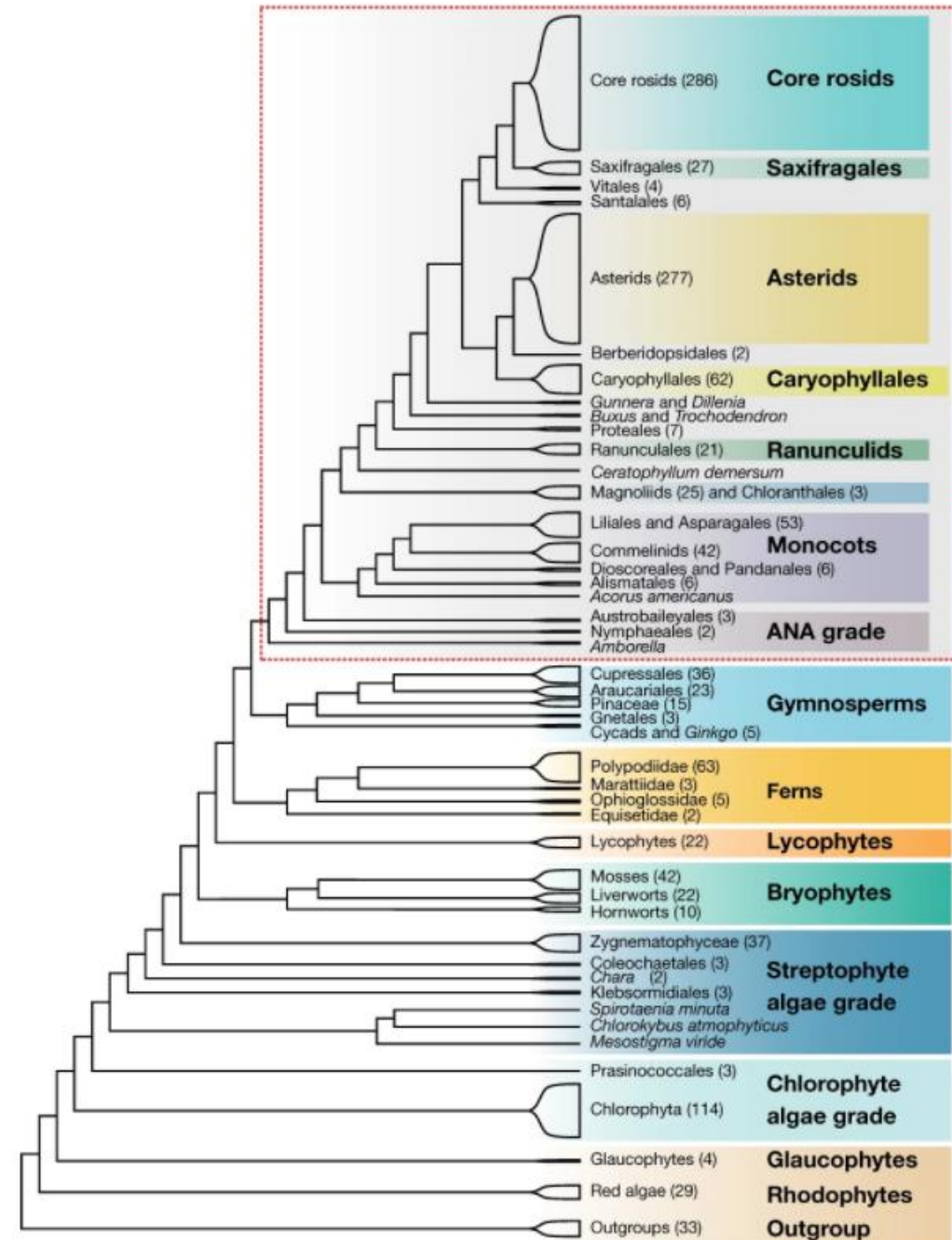
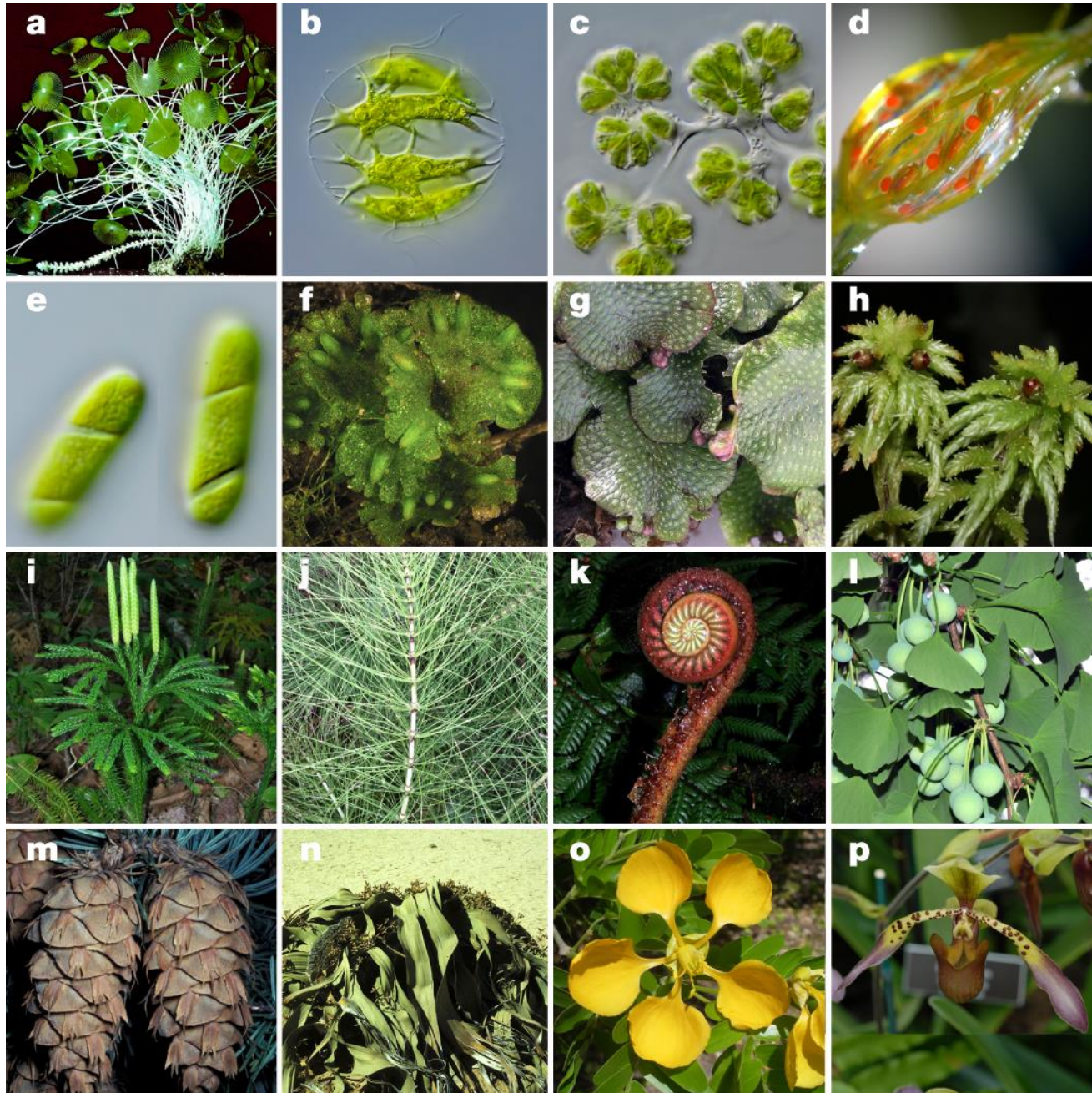
zárodečná dráha	<i>zárodečné buňky vznikají ze somatických v pozdním vývoji</i>	<i>segreguje od somatické v časně embryogenezi</i>
oplození	<i>dvojitě (zygota a endosperm)</i>	<i>jednoduché</i>
haploidní fáze	<i>několikabuněčný gametofyt</i>	<i>pouze gamety</i>
imprinting	<i>ovlivňuje vývin endospermu</i>	<i>zásadně řídí embryogenezi</i>
diferencované buňky	<i>totipotentní</i>	<i>osud progresivní a ireverzibilní</i>
tělní plán	<i>založen až při postembryonálním vývinu meristému, vliv prostředí</i>	<i>vytvořen již v embryu, vývojový program determinován</i>
tvorba tvarů	<i>podobné vývojové principy včetně specifikace osy, založení vývojových kompartmentů, homeotické geny zajišťují poziční identitu</i>	
morfogeneze	<i>buněčný pohyb či lokomoce nejsou, závisí na rovině a rychlosti dělení</i>	<i>relativní pohyb buněk (gastrulace) buněčná migrace (zárodečné buňky)</i>

VÝVOJOVÉ PROCESY U ROSTLIN

- (1) rigidní buněčná stěna (celulóza) brání migraci buněk i lokomočnímu pohybu
- (2) vývoj ovlivněn environmentálními faktory, vznikají fyziologické i genomové adaptace
- (3) formy těla vznikají na základě rozdílů v rychlostech buněčného dělení a buněčným dělením v odlišných rovinách
- (4) veškerý postembryonální růst (včetně tvorby orgánů) pochází z meristémů (kmenové buňky)
- (5) nemají pravou zárodečnou dráhu, tranzice vývoje vegetativního na generativní
- (6) výrazný regulativní vývoj, mezibuněčnými signály jsou mj. nízkomolekulární hormony
- (7) cytoplazmatické kanálky (plasmodesmata) spojují sousední buňky skrze stěny
- (8) jedním z mechanismů diference je i asymetrické buněčné dělení
- (9) jakákoli buňka dává vznik novému jedinci – totipotence: únik z determinovaného stavu?
- (10) dvě nezávislé skupiny strukturně odlišných homeotických genů odpovídají za specifikaci květních částí (MADS-boxové) a stonku i listů (homeoboxové), kolinearita genů neplatí

DIVERZITA ROSTLIN

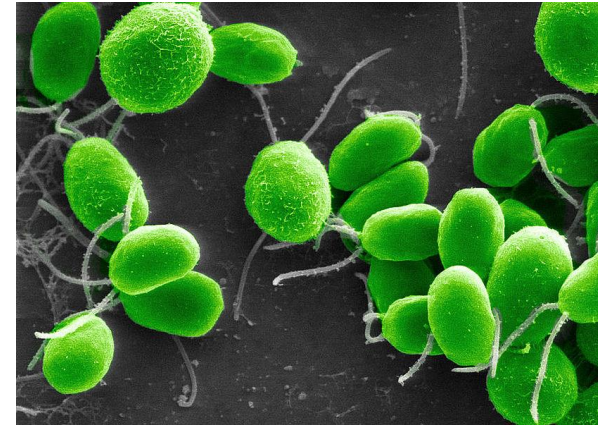
... jednobuněčná
zelená eukaryota :

Chlamydomonas
a *Volvox*

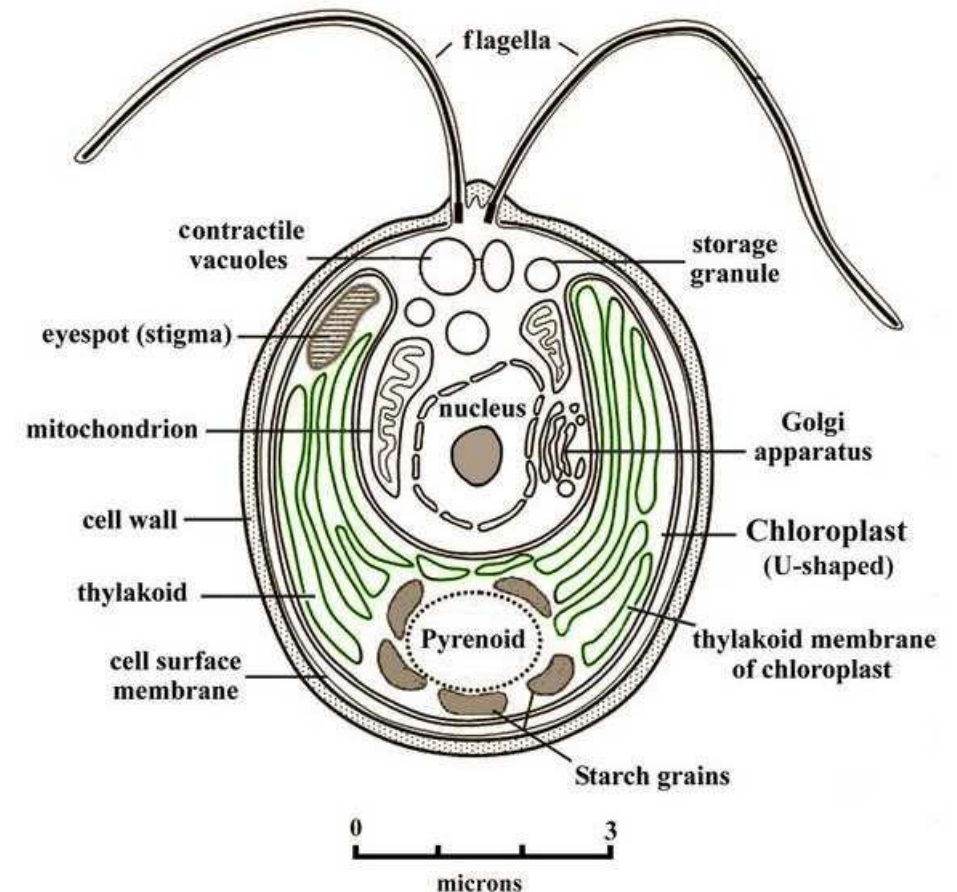
Chlamydomonas reinhardtii

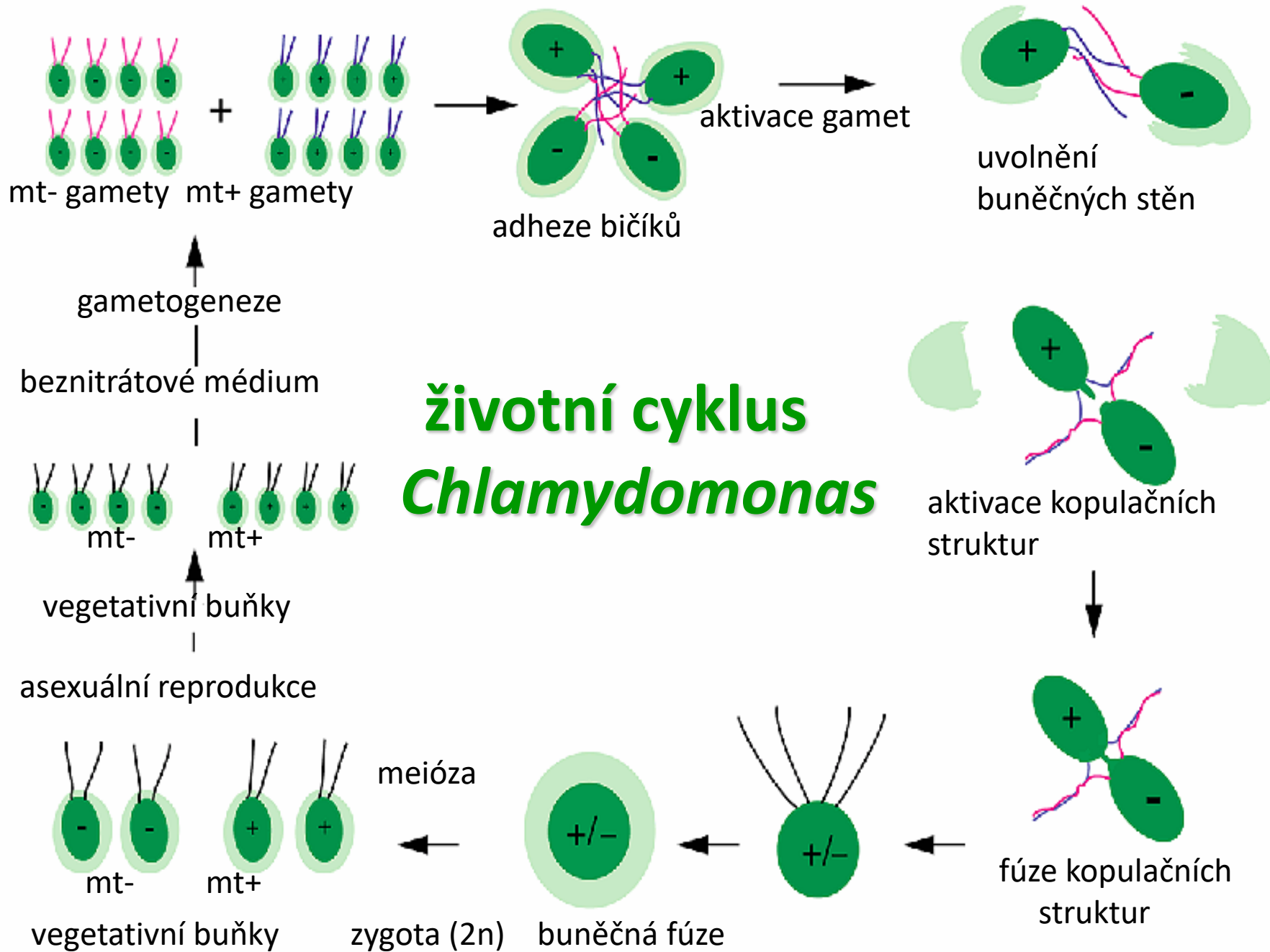
- eukaryotická, ale jde s ní manipulovat mikrobiologickými technikami
- snadná kultivace – fotosyntetická či heterotrofní
- mobilní, vykazuje rysy jednoduchého chování
- lze pěstovat v synchronní či asynchronní kultuře
- má rychlý mitotický cyklus, podrobuje se pohlavnímu rozmnožování
- propracovaná genetika – jaderné, plastidové i mitochondriální genomy mají vhodné markery
- všechny tři genomy mohou být transformovány
- dostupné knihovny mutantů a klonů DNA
- možné skladování v tekutém dusíku

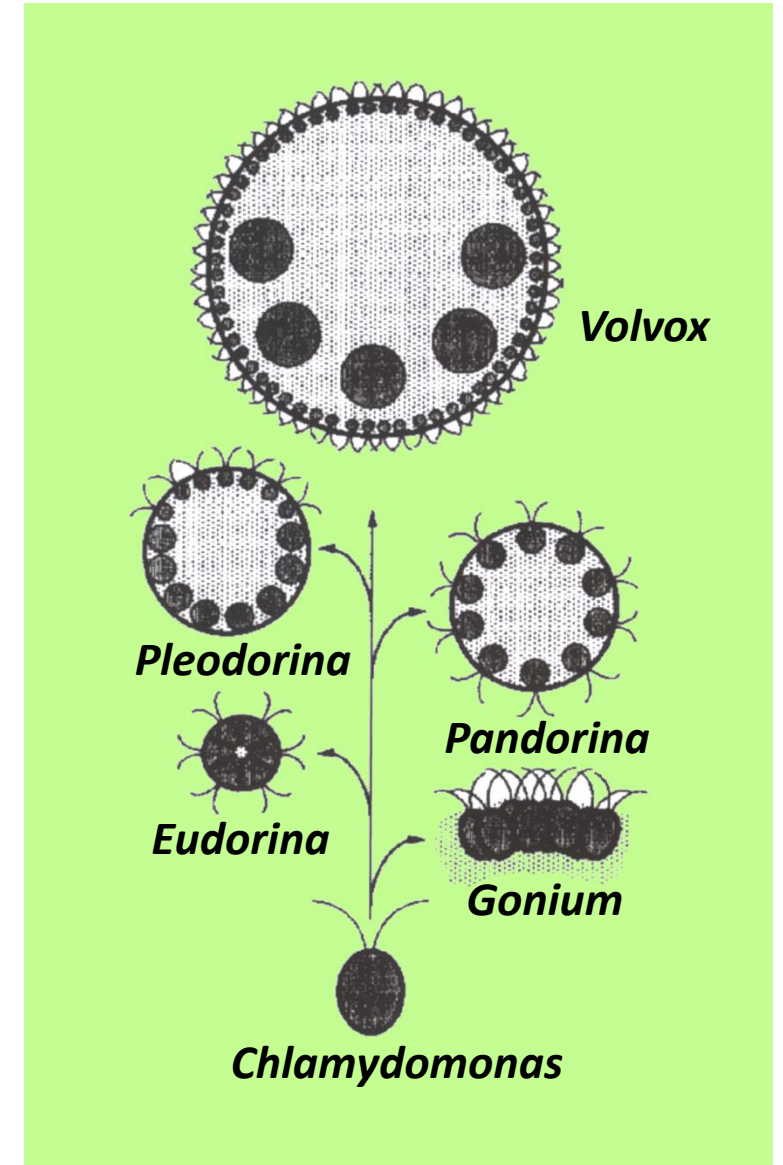
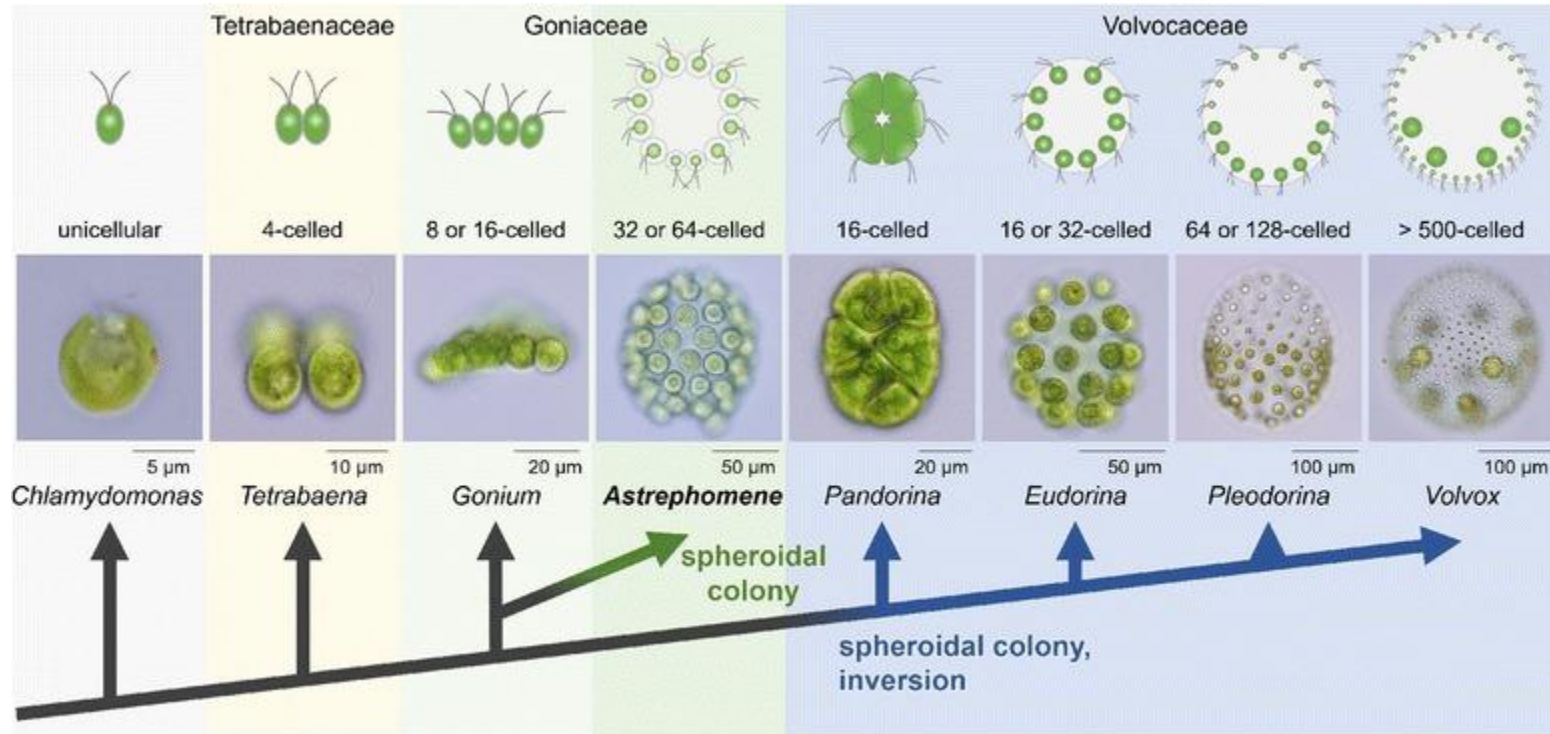
Ruth Sager
February 7, 1918 — March 29, 1997

Ruth Sager

Evoluce mnohobuněčných organismů

Vlastnosti modelu váleče

- ♠ studium ontogeneze a fylogeneze mnohobuněčnosti a buněčné diferenciaci
- ♠ základní tělní plán: asi 2000 biflagelátních somatických buněk a 16 asexuálních reprodukčních buněk (gonidia)
- ♠ diferenciaci je buněčně autonomní
- ♠ centrálním rysem diferenciaci je asymetrická mitóza (*cell size determines cell fate, large vs. small*)
- ♠ buněčná stěna *Chlamydomonas* se vyvinula ve strukturovanou extra-celulární glykoproteinovou matrix, která spojuje buňky do kolonie (spheroid)
- ♠ bičíkaté somatické buňky (specializované k pohybu, fototaxi a chemotaxi) se podrobují programované smrti
- ♠ neobvyklá kombinace rostlinných (fotoautotrofie) a živočišných (pohyb a časná diferenciaci zárodečné dráhy) znaků
- ♠ pozorování Antoni van Leeuwenhoeka (1700), kultivace *in vitro* a životní cyklus - Bill Darden (1966), identifikovány odlišné sexuální formy
- ♠ asexuální životní cyklus řízen světlem, trvá 2 dny a vzniká 16 nových jedinců → izogenní linie
- ♠ nepohlavní embryo tvořené na konci rýhování má už své vlastní somatické a zárodečné buňky
- ♠ pohlavní reprodukce je iniciována teplem, které vyvolá syntézu glykoproteinového feromonu v somatických buňkách: dormantní diploidní zygota
- ♠ vrchol „volvocinní“ větve zelených řas, jednobuněčná bičíkatá *Chlamydomonas*, koloniální *Eudorina* a *Pleodorina*, buněčně diferencovaný *Volvox*

Antoni van Leeuwenhoek
(1632-1723)

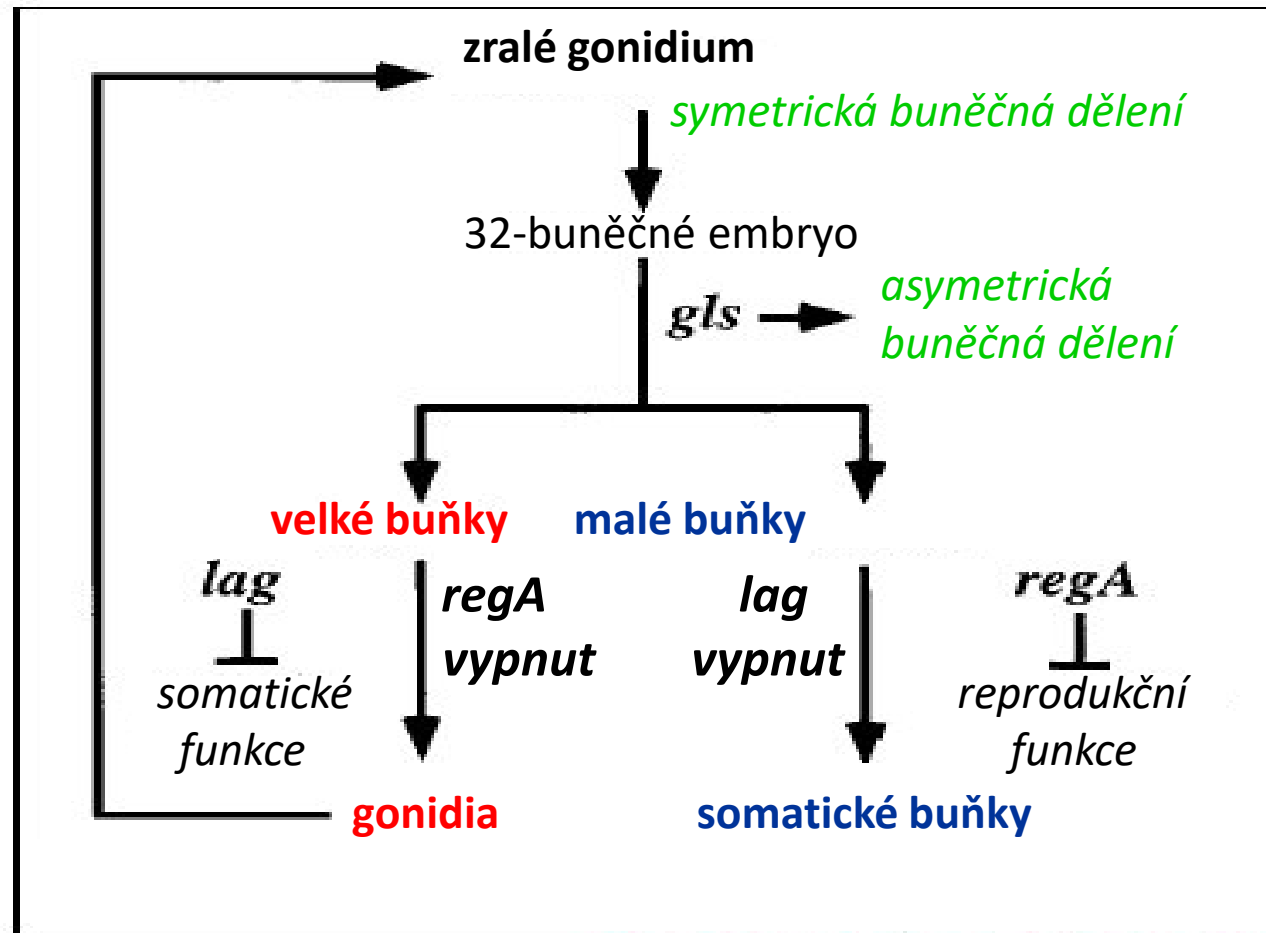
David L. Kirk
St. Louis

- asexuální životní cyklus váleče (*Volvox globator*)
- asymetrická mitóza definuje zárodečnou dráhu
 - 16 gonidií a asi 2 000 bičíkoců, programovaná smrt

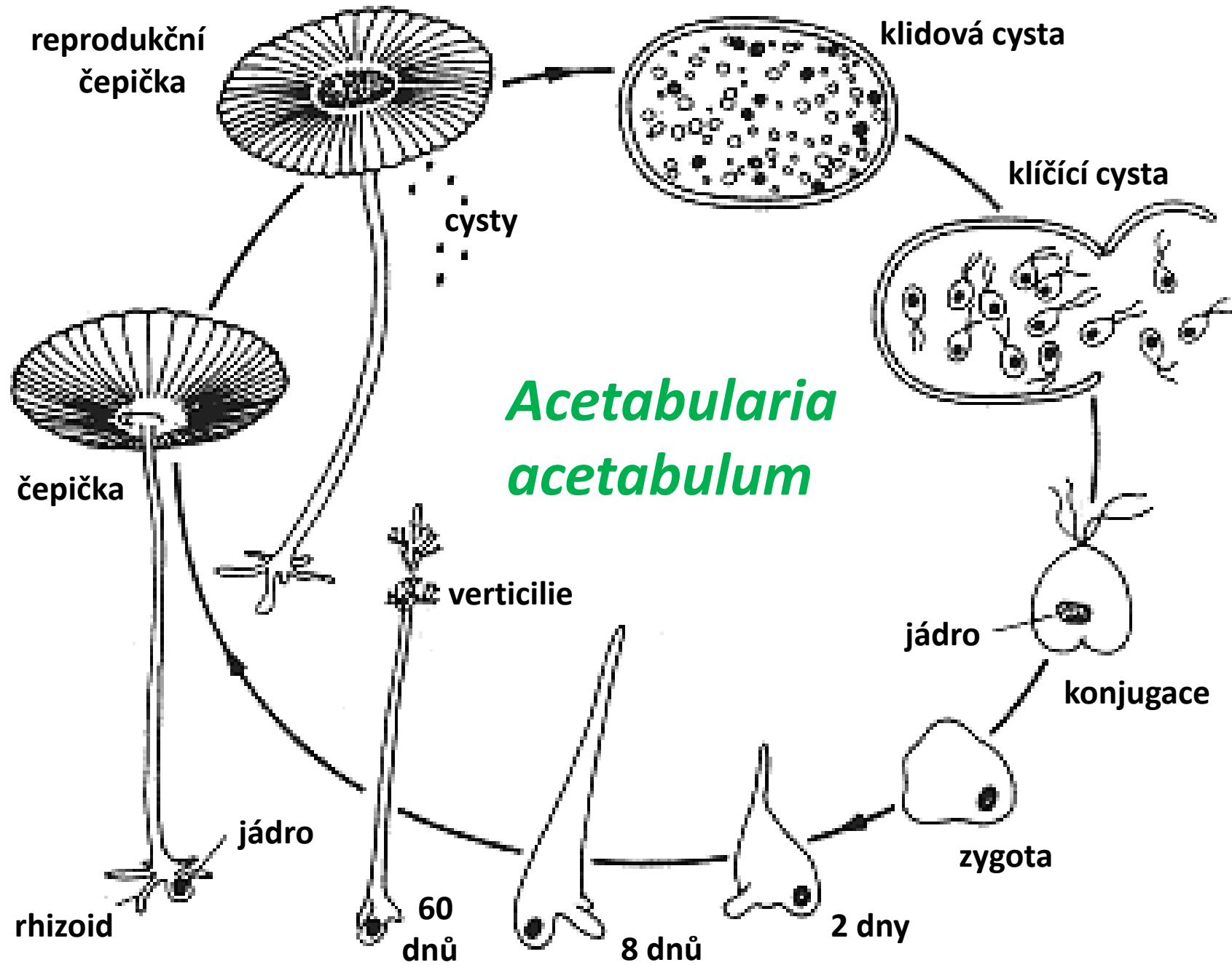
Model řízení diferenciace zárodečné dráhy u *Volvox*

geny *gls* způsobují asymetrické dělení vedoucí ke tvorbě velkých (geny *lag* zapnuty, *regA* vypnuty) a malých buněk (*regA* zapnuty, *lag* vypnuty)

Acetabularia : jednobuněčný model regenerace a
posttranskripční regulace

*Acetabularia
acetabulum*

reprodukční
čepička

klidová cysta

klíčící cysta

cysty

čepička

verticilie

jádro

konjugace

jádro

zygota

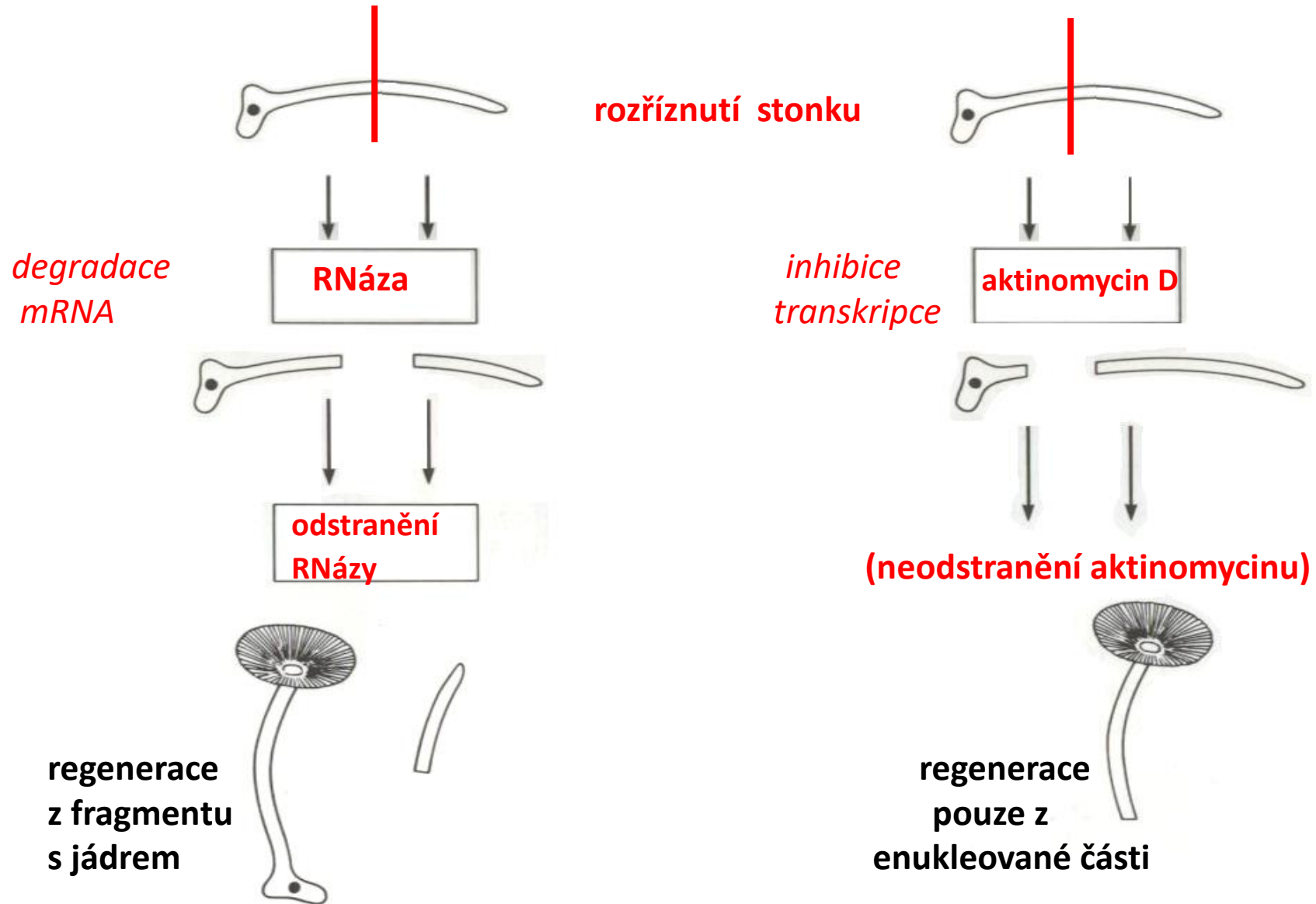
rhizoid

60
dnů

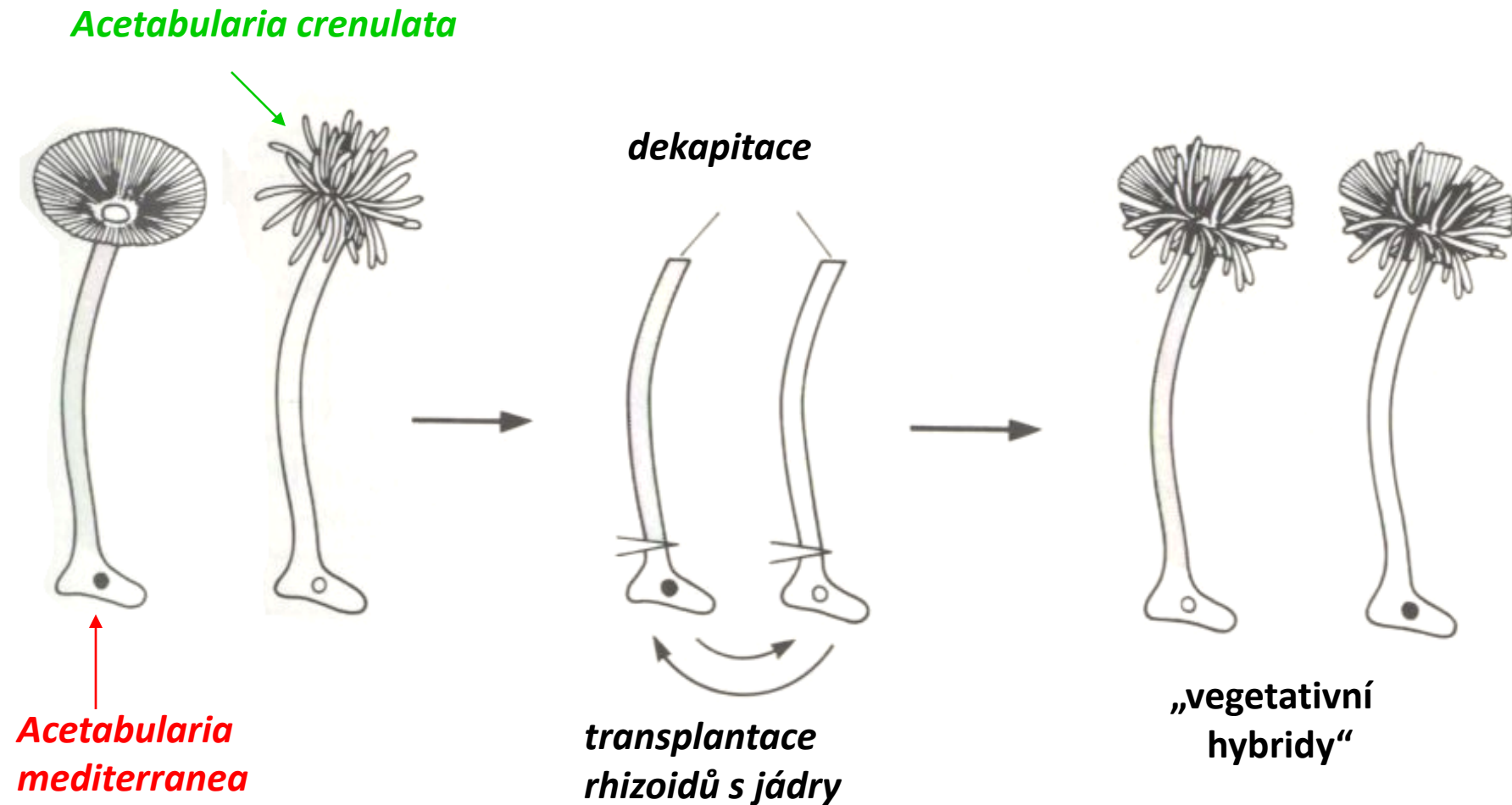
8 dnů

2 dny

Řízení diferenciace na úrovni translace

Vliv stávající cytoplasmy a syntézy nových mRNA na morfologii regenerované čepičky

mnohobuněčné nižší rostliny :

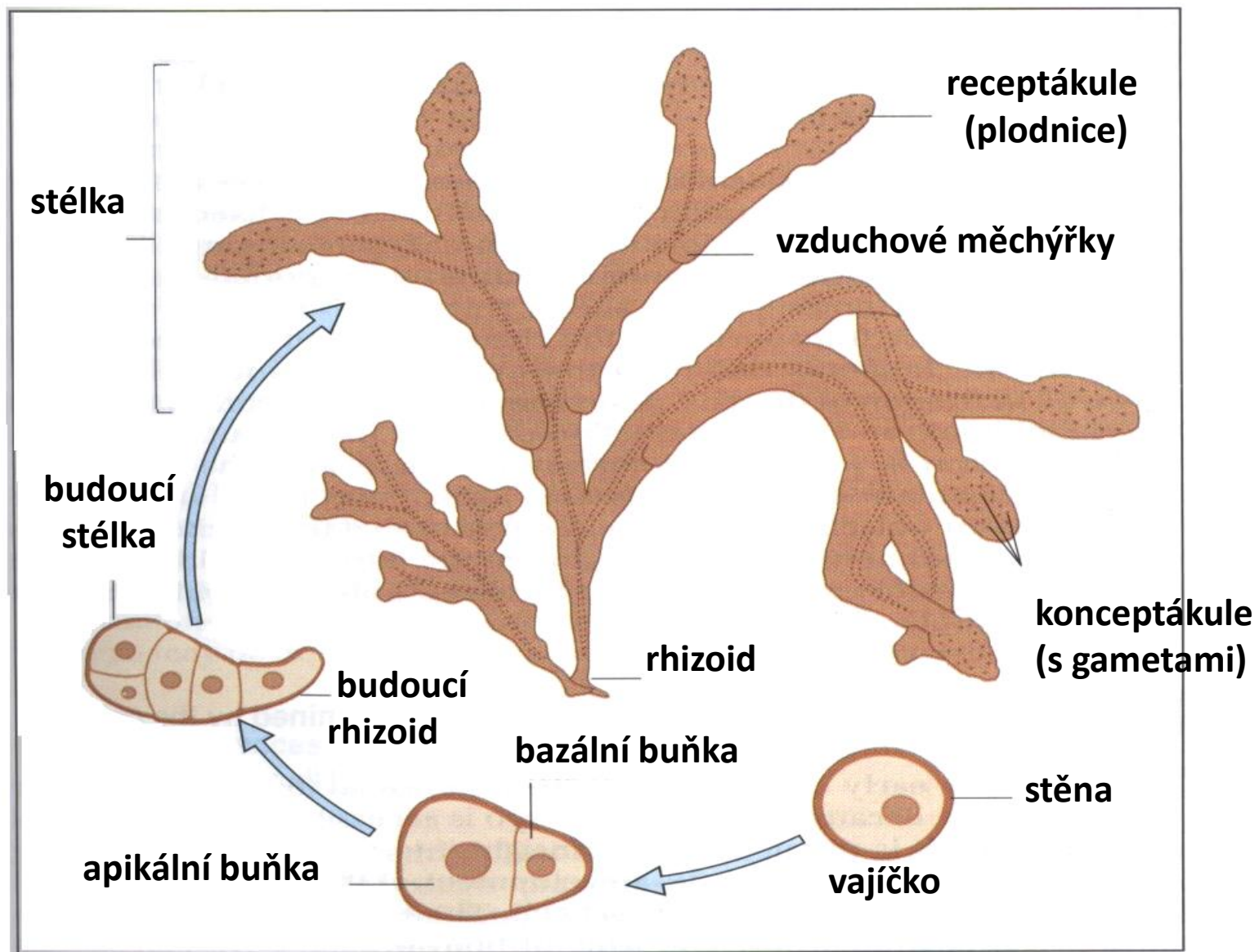

chaluhy

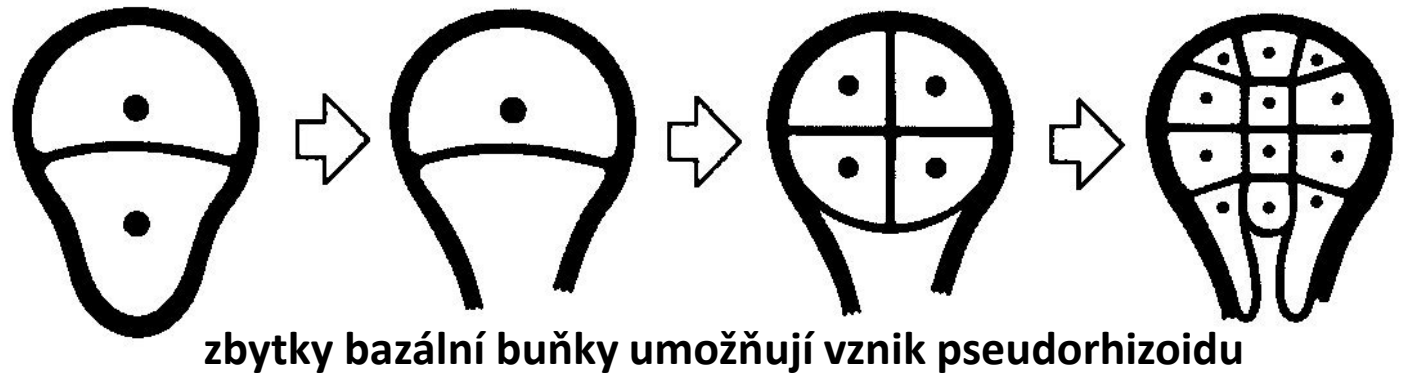
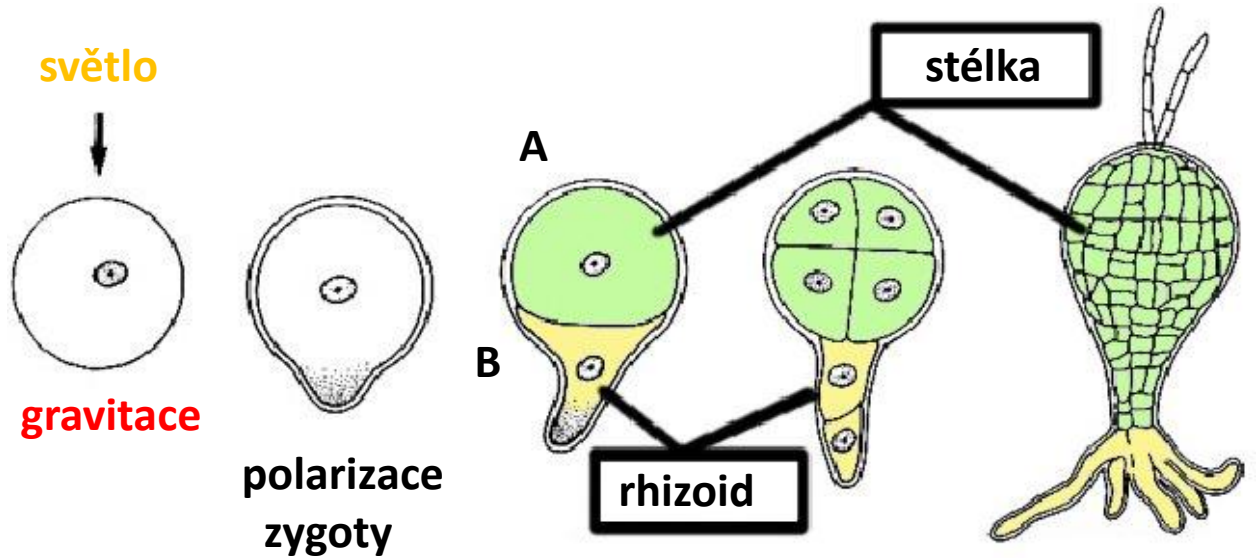
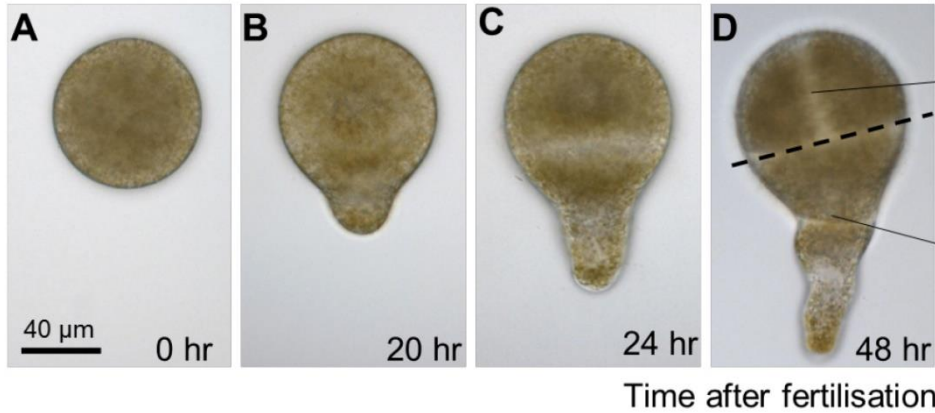

BLADDER WRACK ~ *Fucus vesiculosus*

Životní cyklus modelové mnohobuněčné řasy: *Fucus vesiculosus*

Fucus: model studia polarity zygoty

játrovka

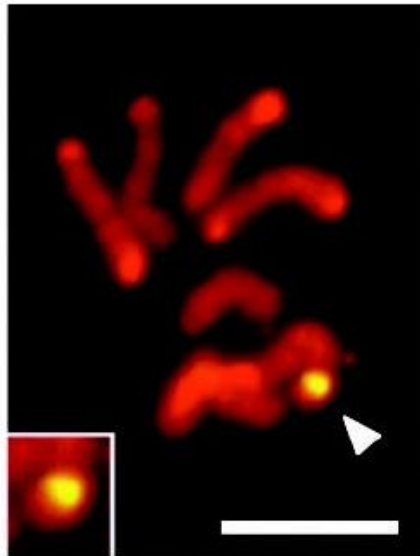

Marchantia polymorpha

porostnice mnohotvará (dvoudomá)

$$n = 8A + X$$

Y

$$n = 8A + Y$$

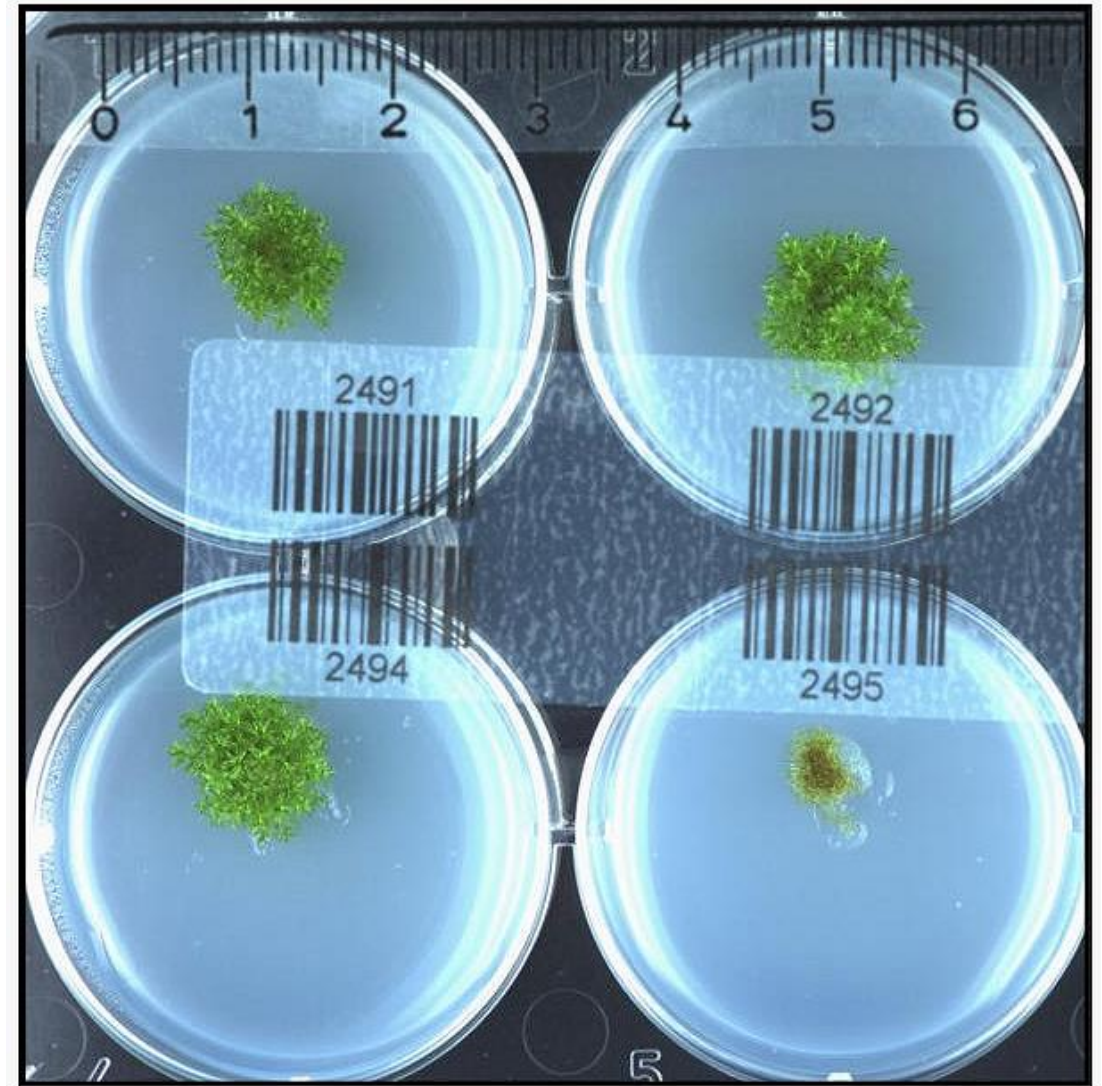

Mechy – zkrutek
Physcomitrium patens

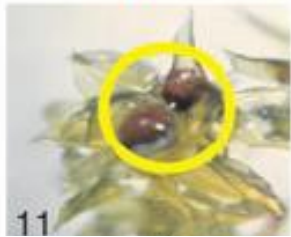
Physcomitrium patens

n = 27 chrs, C = 0,46 pg DNA

haploidní „tělo“
cílená integrace genů
zelený model 21. st.

DIPLOID SPOROPHYTE

meiosa

diploidní fáze sporofyt

samičí a samčí gamety splývají v zygotu

HAPLOID GAMETOPHYTE

Spores

(homo) spóry

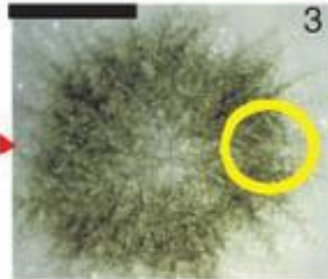
Primary chloronema

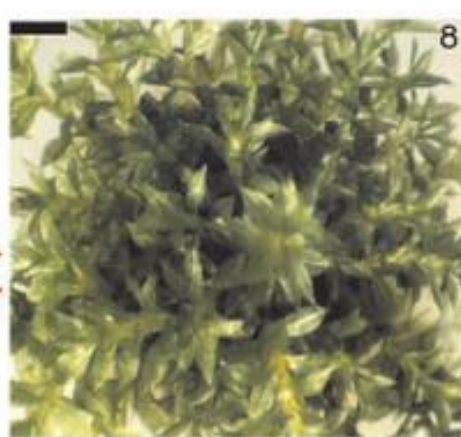
(chlor prvoklíček : chloronemata)

životní cyklus jednodomého mechu

Chloronema

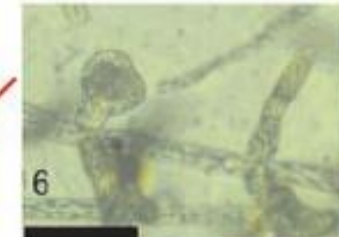
archegonia antheridia (male)

„jednodomý mech“

gametofor s rhizoidy

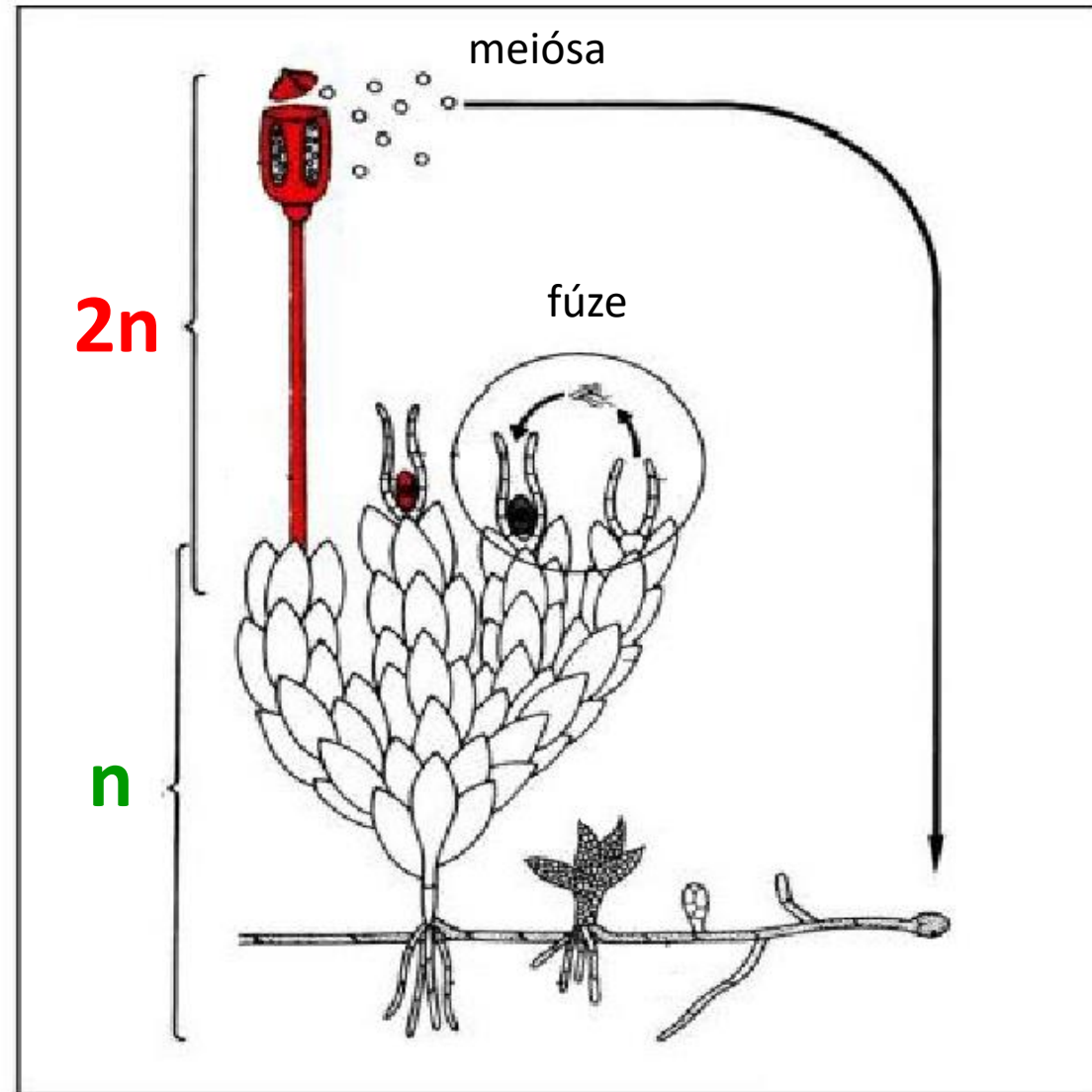

Young bud

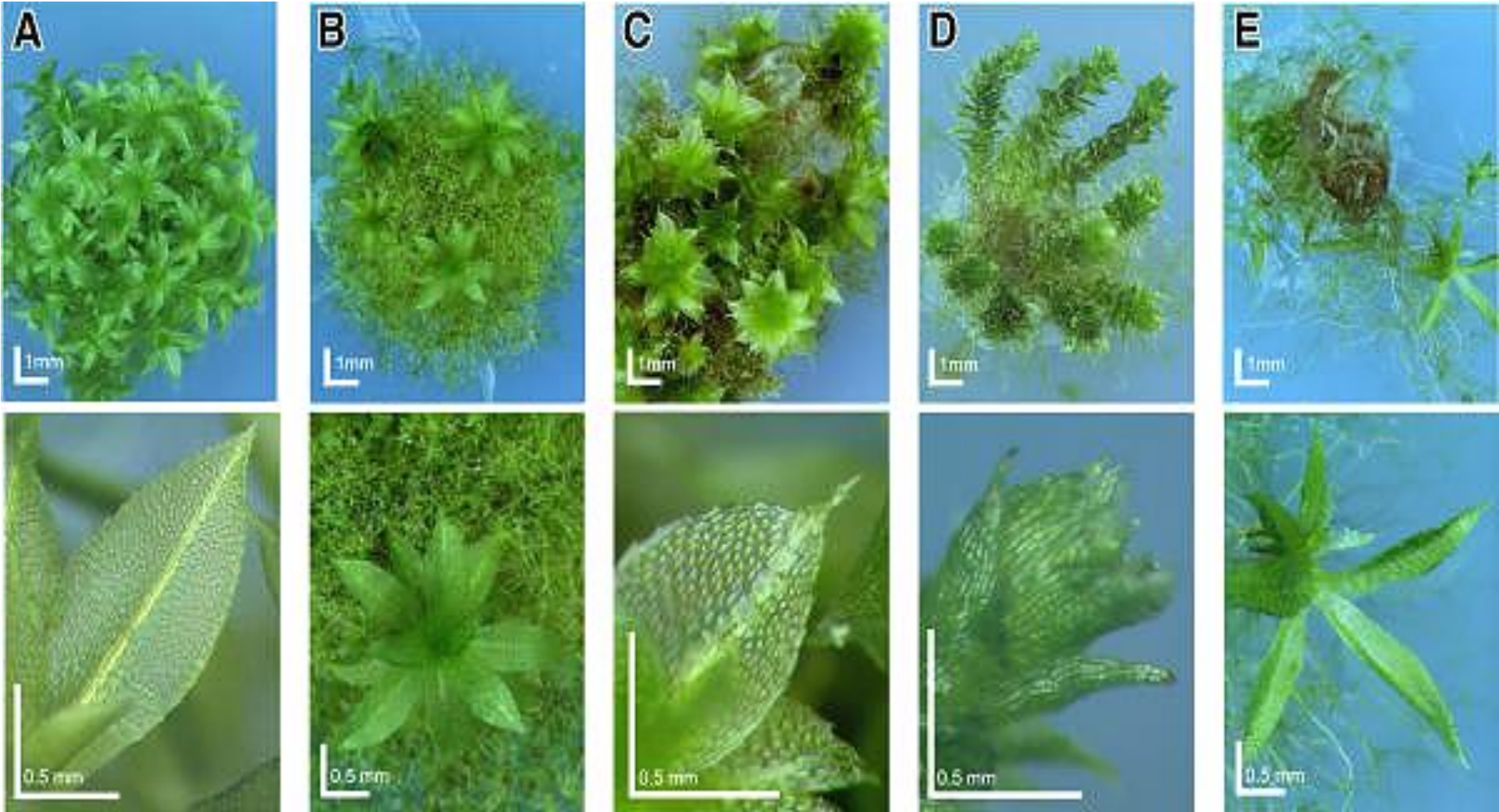
The moss *Physcomitrella patens*: a new tool for plant science

Didier G. Schaefer
U de Lausanne

Izolace mutací s fenotypovým projevem

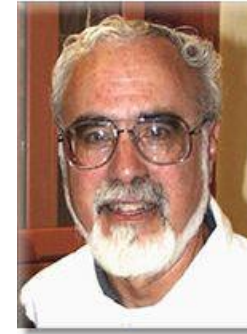
Ceratopteris richardii

„C-fern“

kapradina rohatec

$n = 39$ chrs, $C = 10$ pg

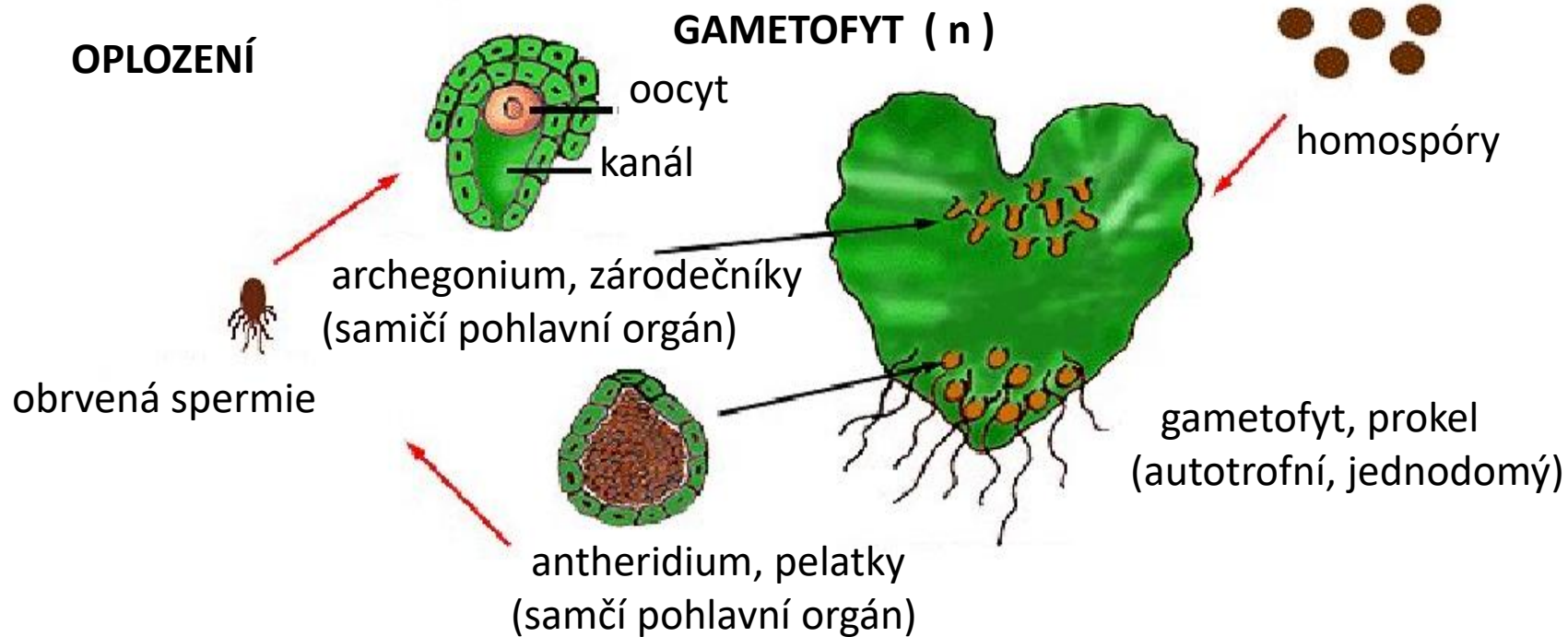
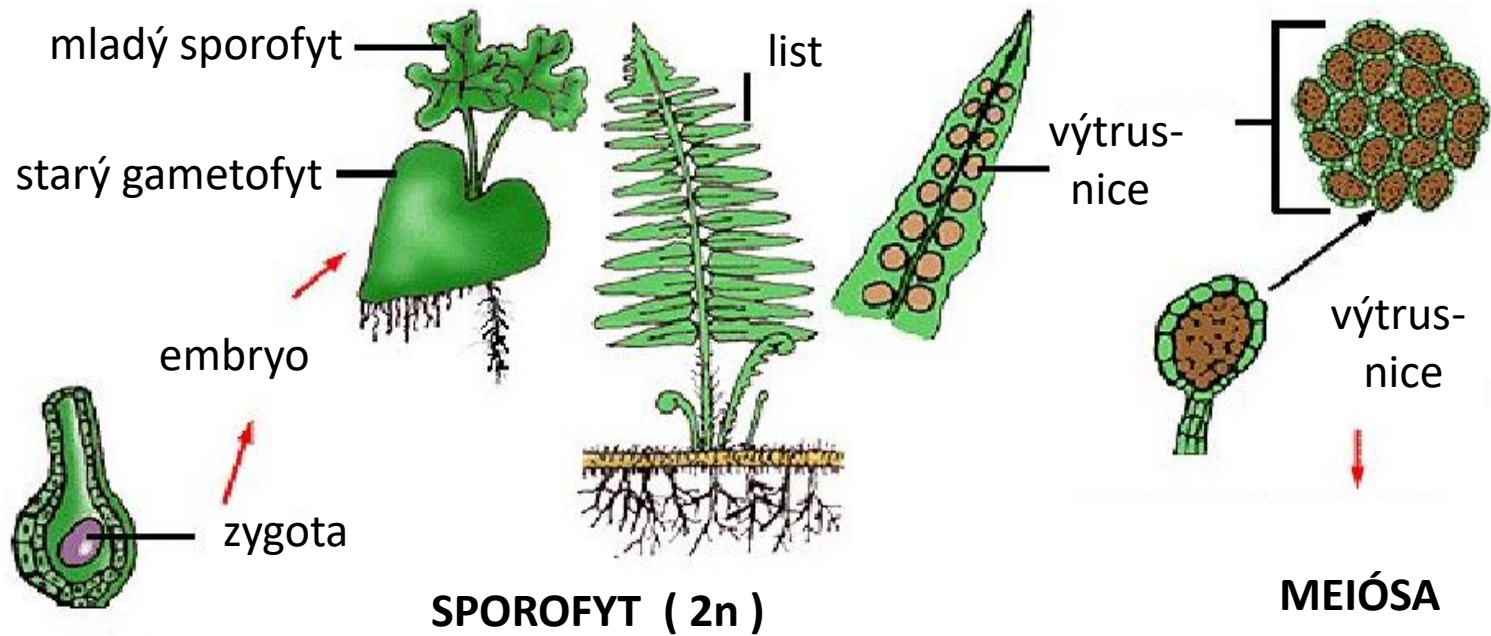
model hormonální sex-determinace (feromon ceratopterin)

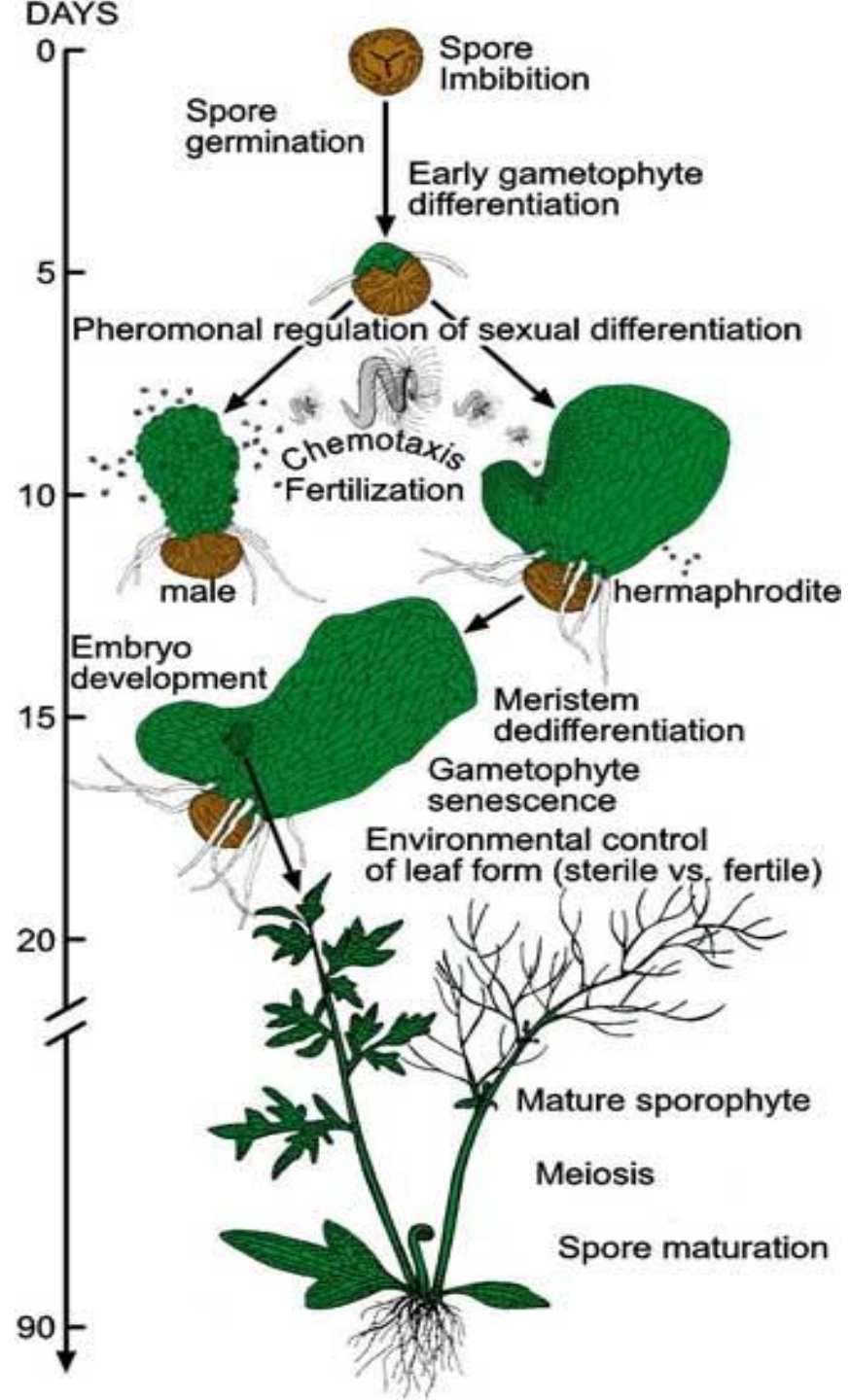
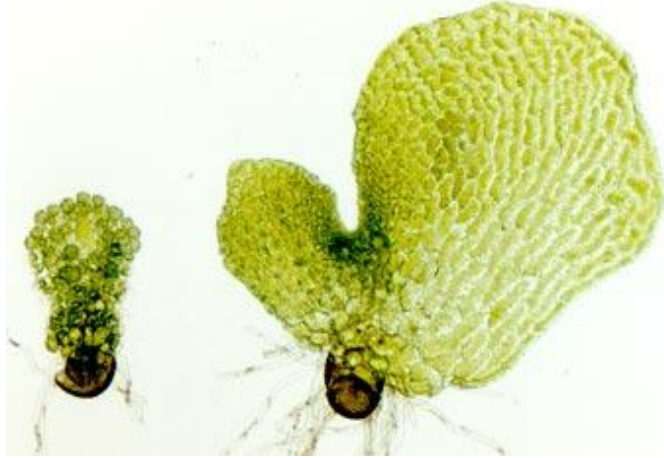
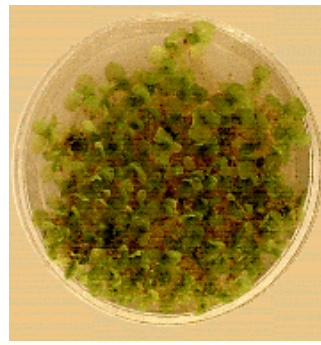
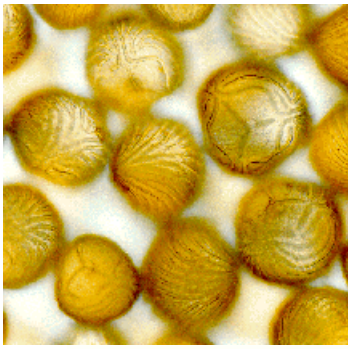

Stan Roux

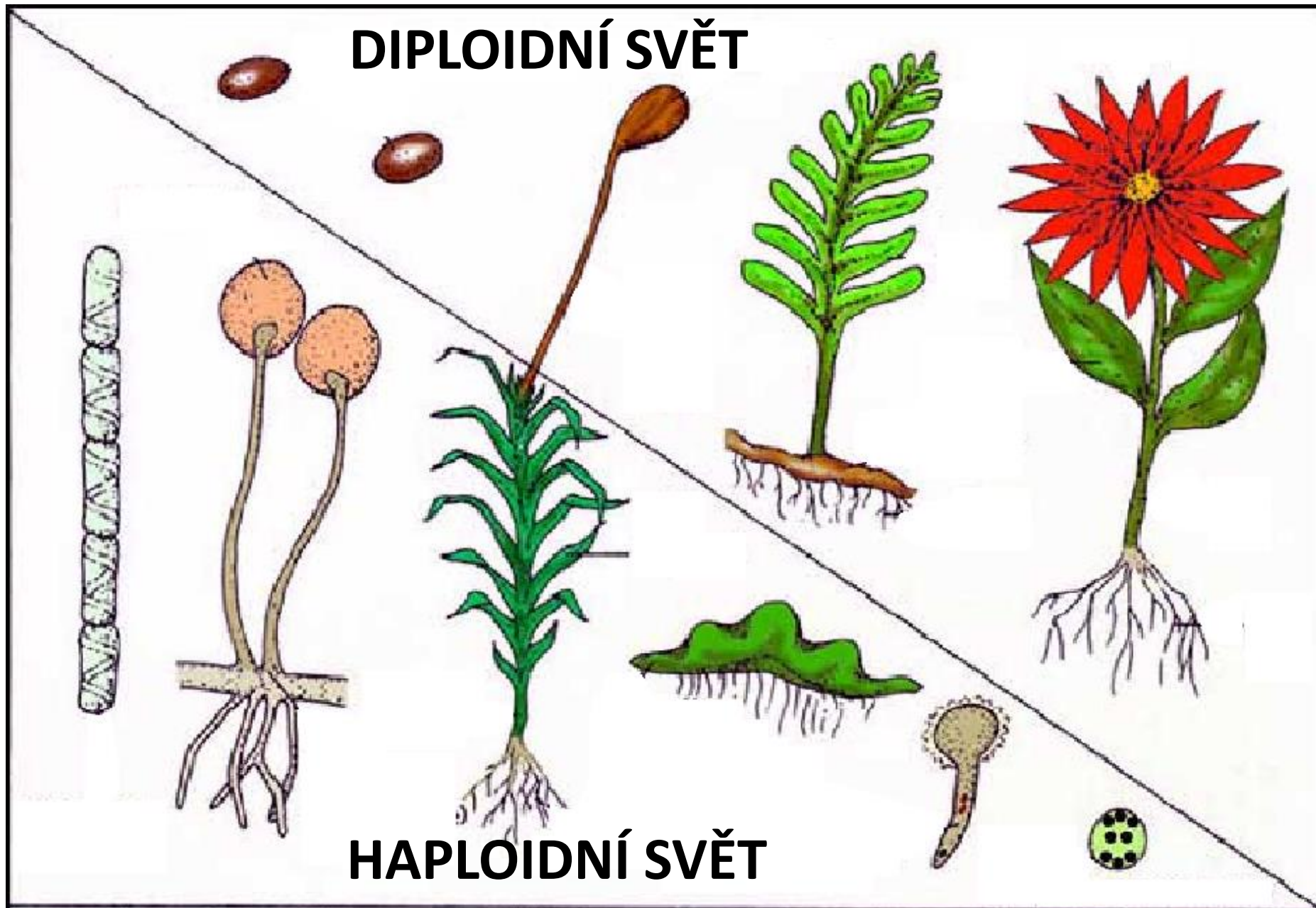
*UT School of Biological Sciences
Molecular Cell and Developmental Biology*

DIPLOIDNÍ SVĚT

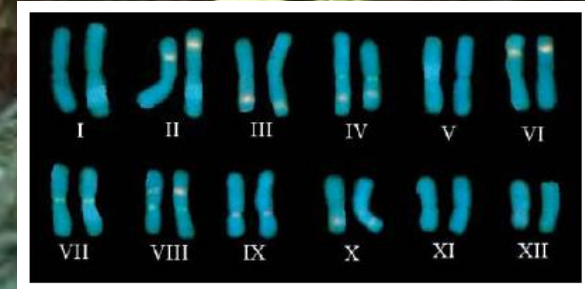
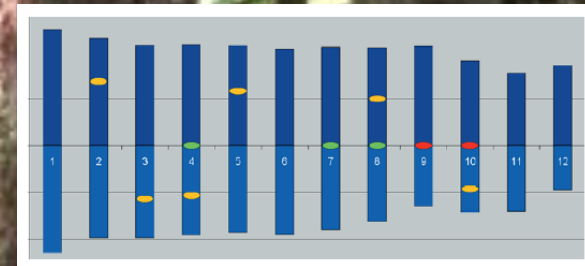
HAPLOIDNÍ SVĚT

řasy houby mechy kapradiny kvetoucí rostliny

nahosemenné rostliny

... *Pinus taeda*, *Picea abies*

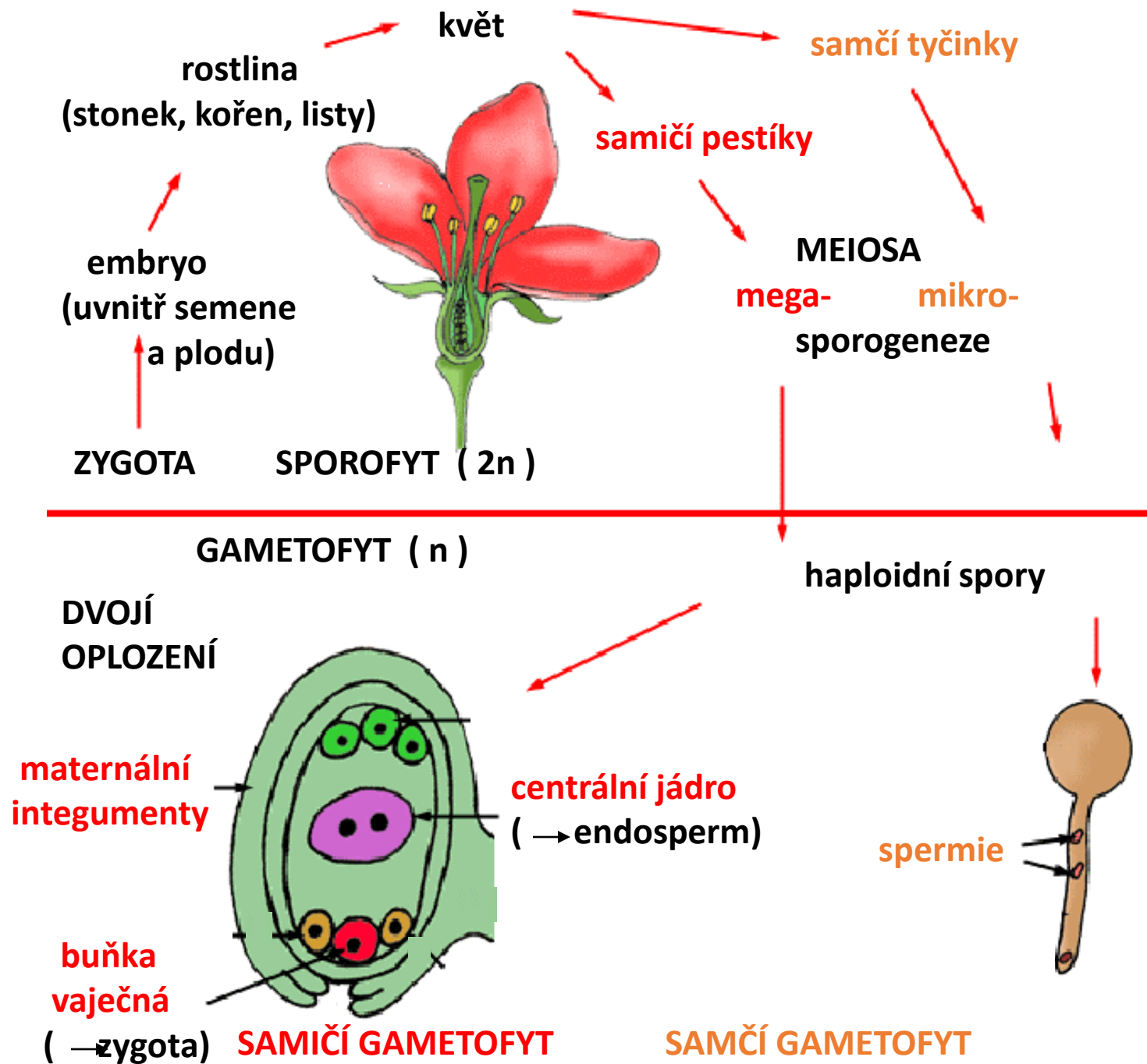
C > 15 pg DNA !

A close-up photograph of a flowering plant with several bright pink flowers. The flowers have five petals and prominent stamens. The background is a dense thicket of green leaves and stems, some of which are out of focus. The text is overlaid on the lower portion of the image.

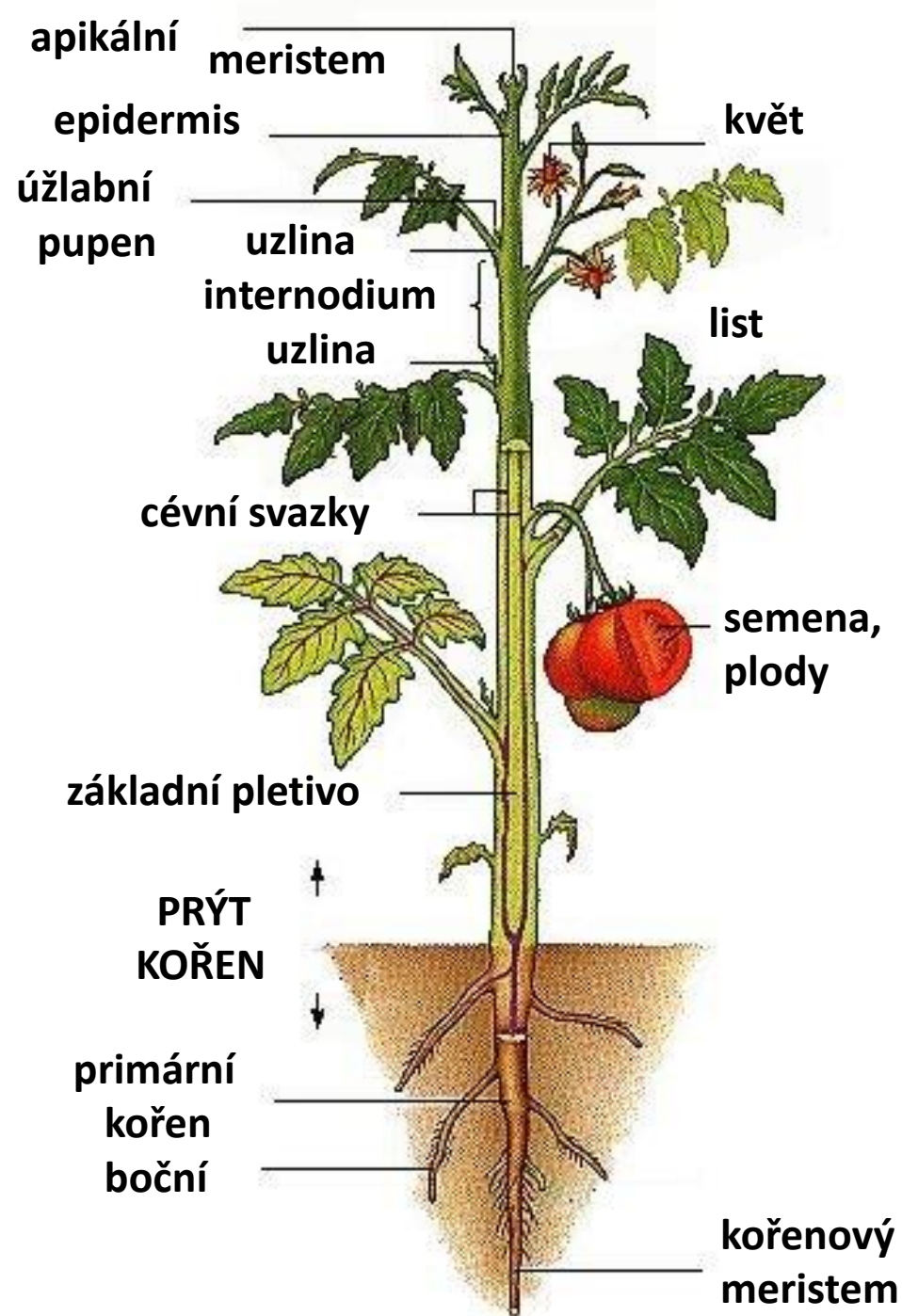
krytosemenné rostliny
dvojděložné

Střídání generací u krytosemenných rostlin

Rostliny mají
segmentované
tělo:

FYTOMERY

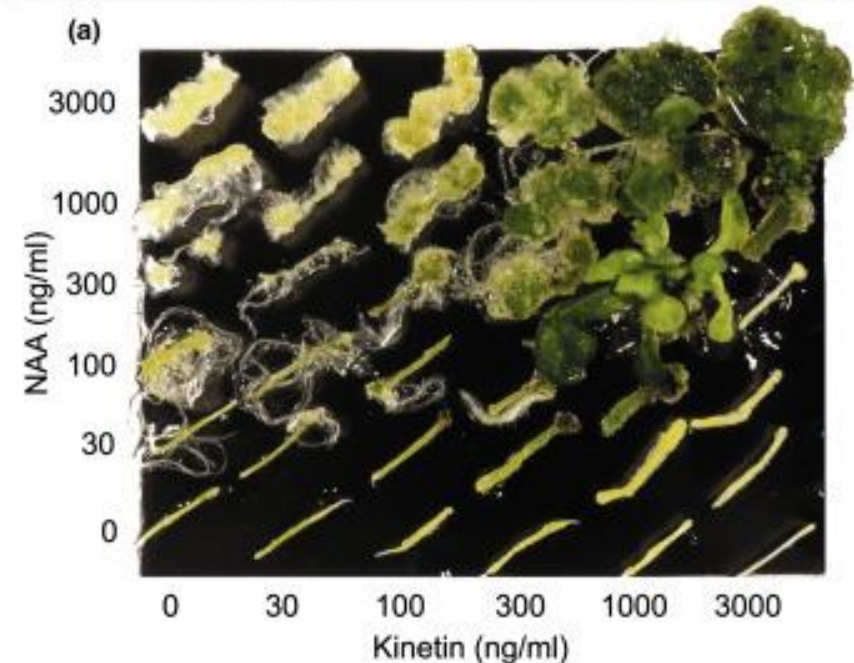
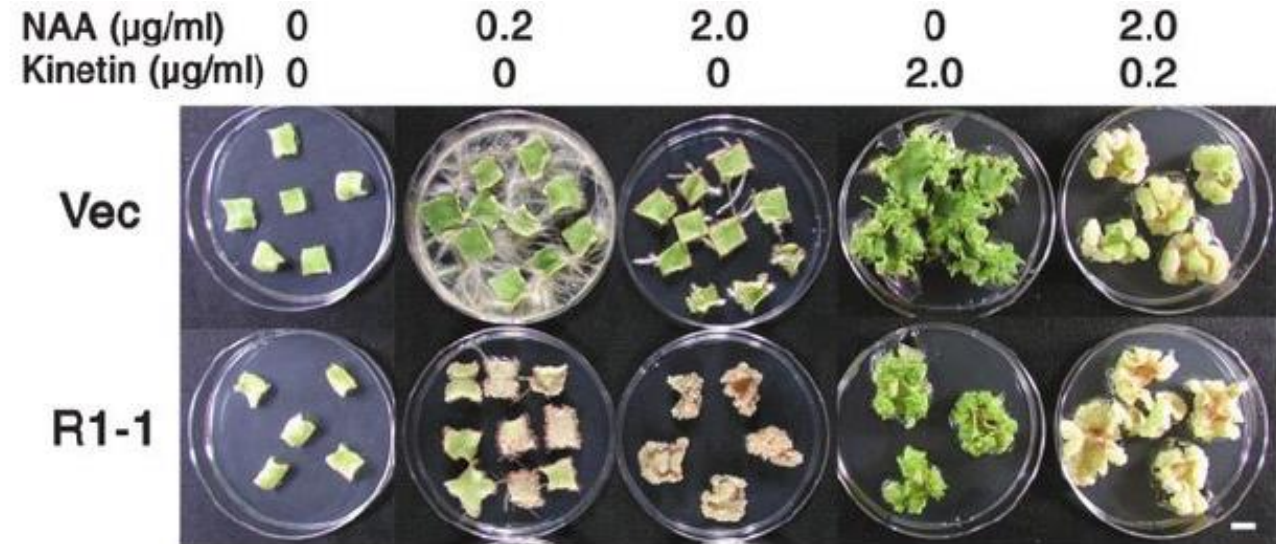
Tabák

...a další rostliny z
čeledi *Solanaceae*

Růstové faktory rostlin či fytohormony

- pleiotropní účinky, tvořeny v jednom pletivu a transportovány do jiného
- nízká koncentrace, velké účinky
 - 6 μg auxinu / 1 kg ananasu
 - jehla na 20 metrů krychlových sena
- funkce jako stimulátor
 - pozitivní či negativní účinek
- stejné hormony mohou vyvolávat odlišné reakce – rozdíly v citlivosti

Řízená organogeneze ve tkáňové kultuře tabáku

Folke Skoog
(1908-2001)

explantát

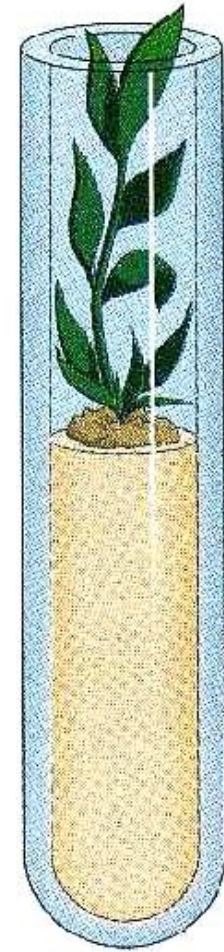
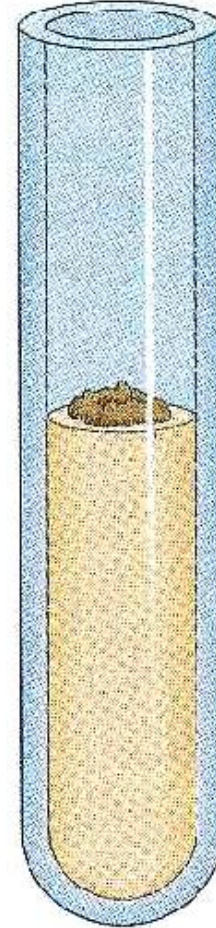
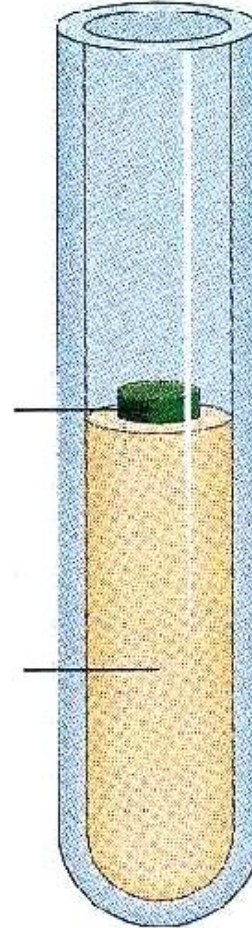
živný
agar

žádný růst

kalus

kořeny

prýty

auxin

0

vysoká

vysoká

nízká

cytokinin

0

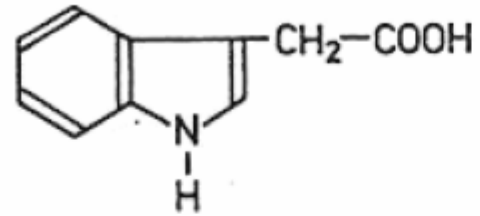
vysoká

nízká

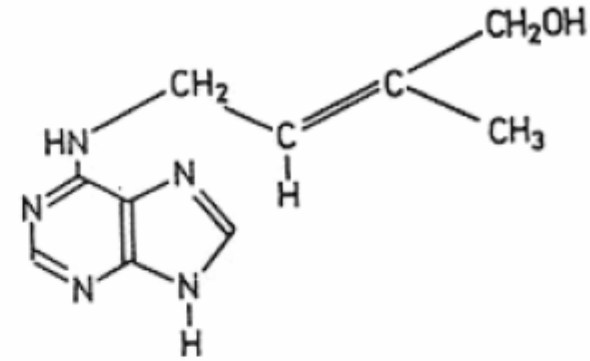
vysoká

Hlavní skupiny rostlinných hormonů

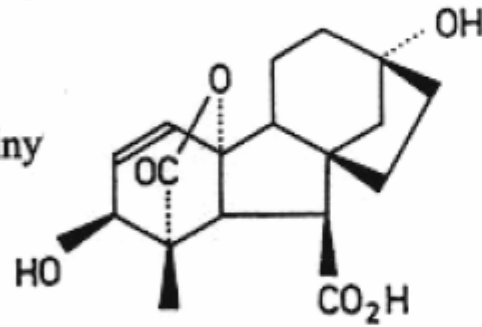
auxiny

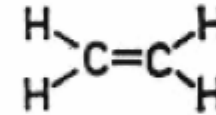
cytokininy

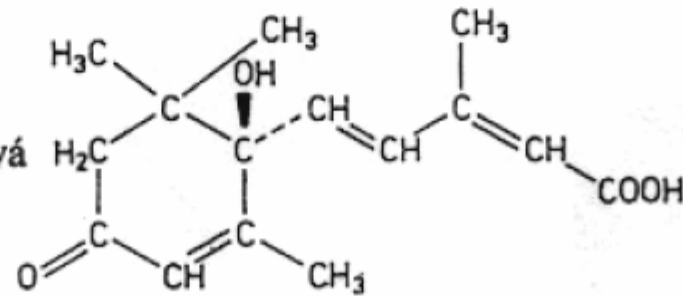
gibereliny

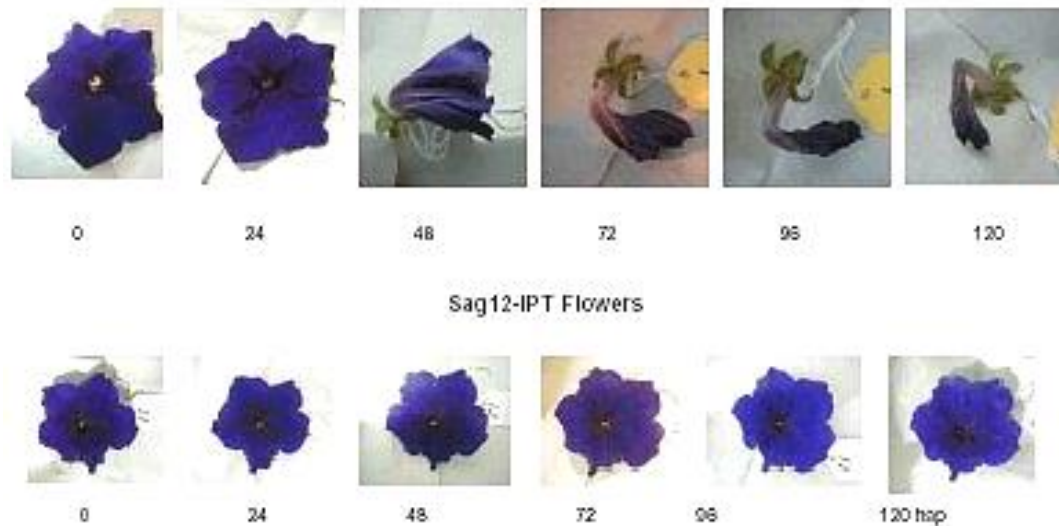
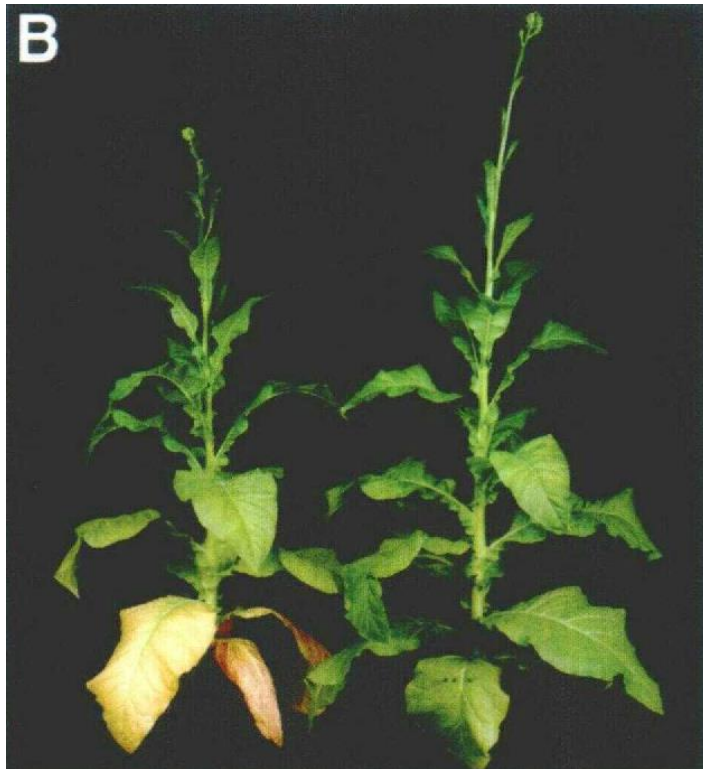
etylén

kyselina abscisová

Růstové regulátory rostlin s pleiotropními účinky: cytokininy – hormony dělení buněk a mladosti

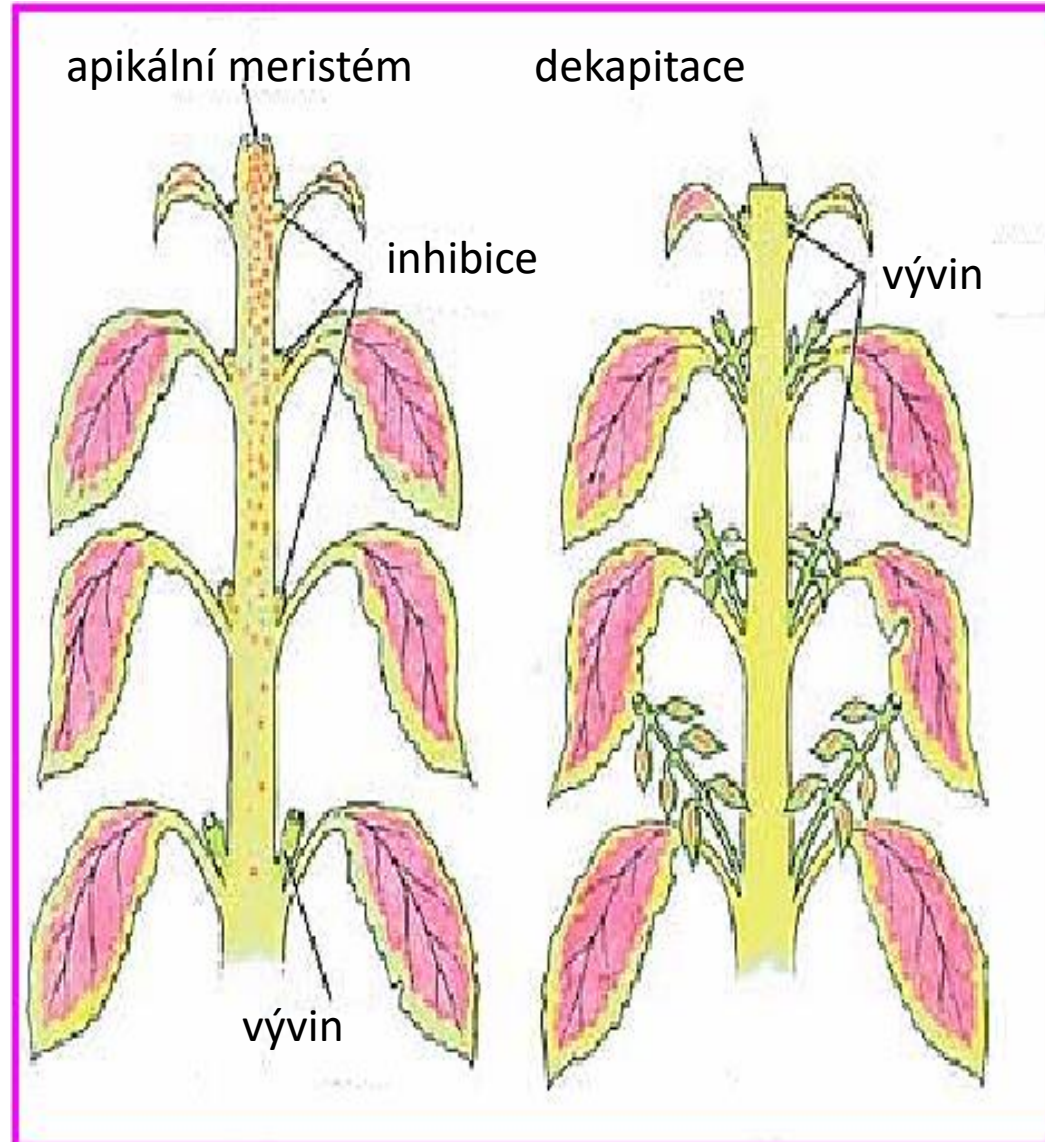

**Ric Amasino
(Wisconsin 1995)**

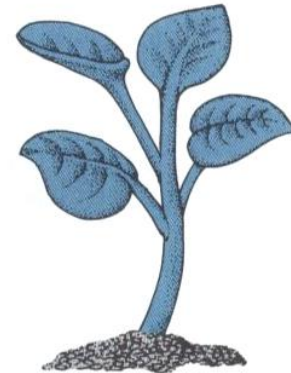
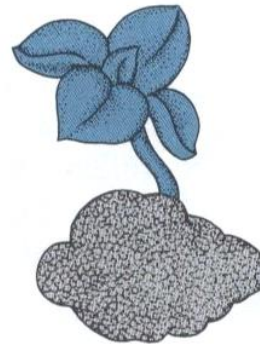
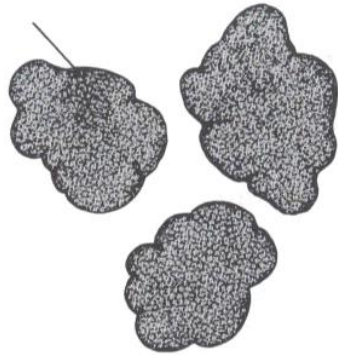
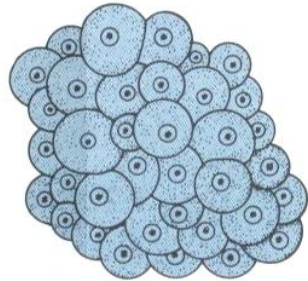
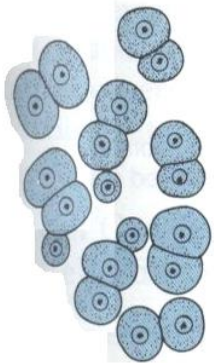
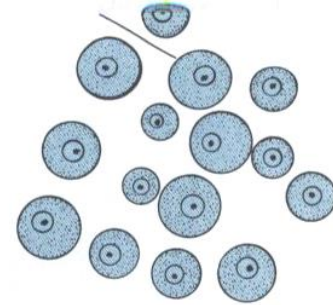
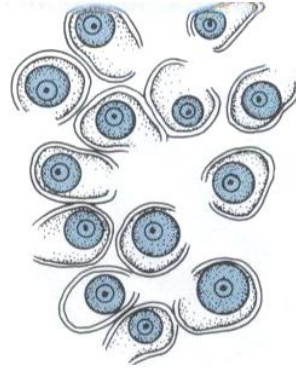
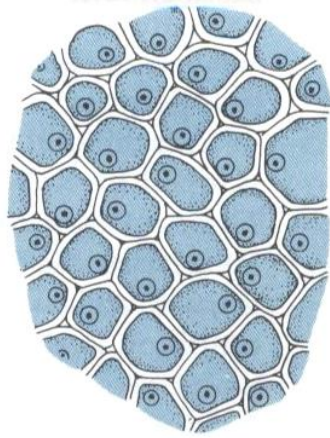
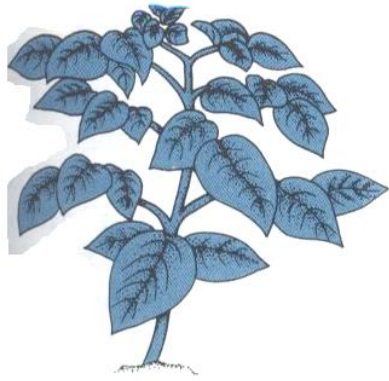
Apikální dominance řízená auxinem

auxin tvořený v apikálu se šíří stonkem dolů, inhibující vývin úžlabních pupenů

koncentrace auxinu klesá směrem dolů, kde axilární pupeny se uvolňují z inhibice a vytvářejí laterální prýty

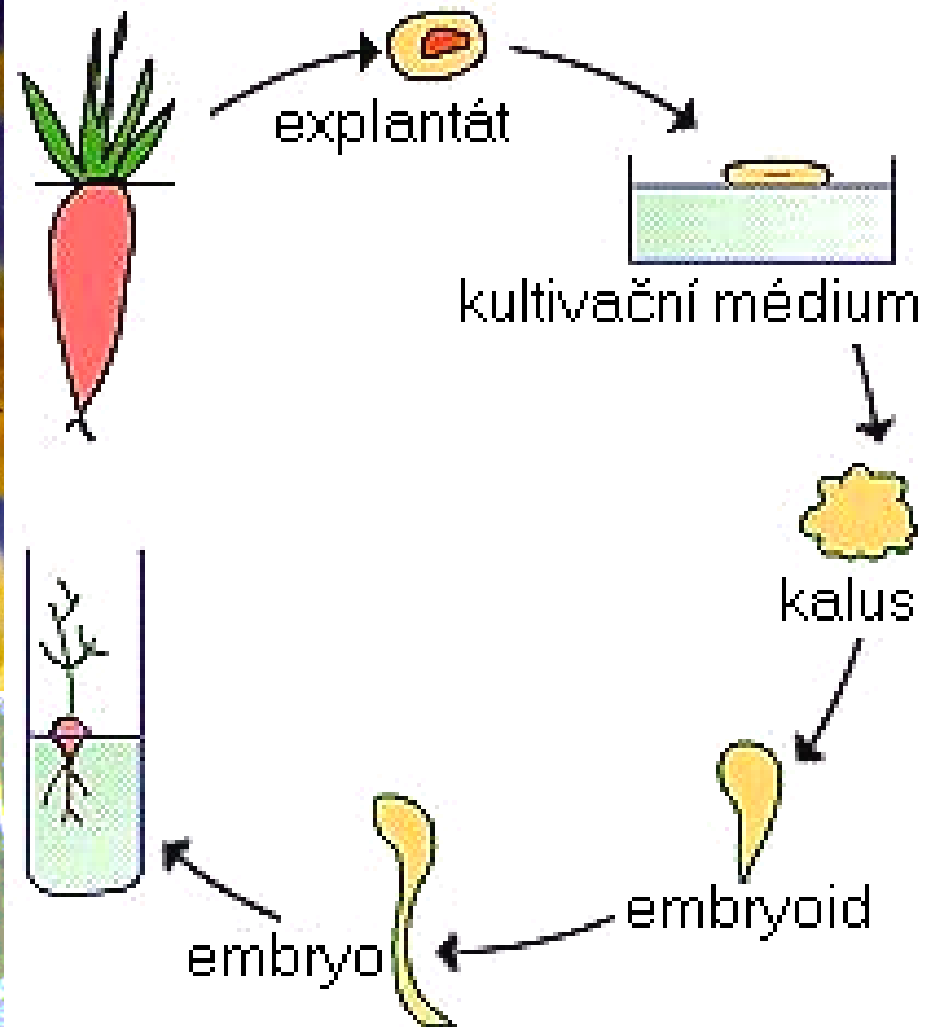
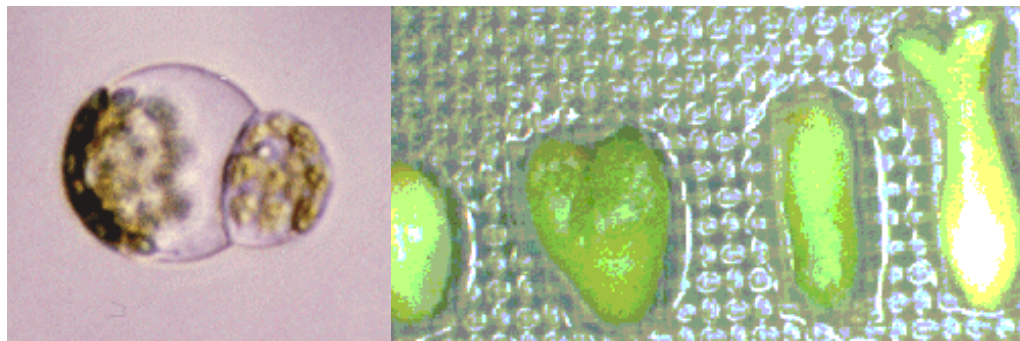
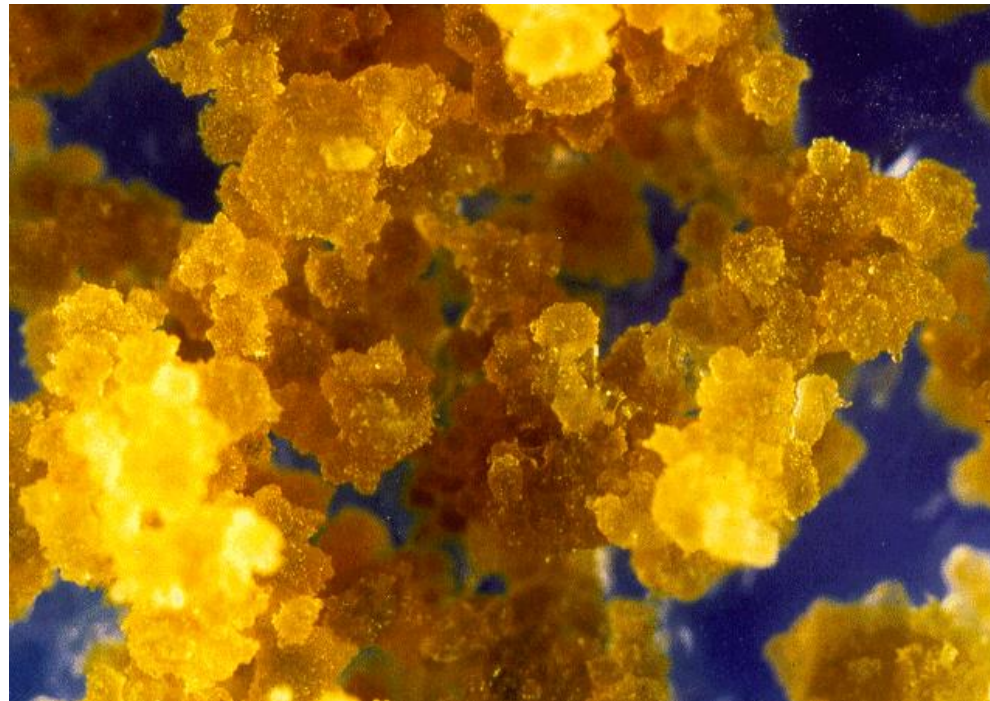

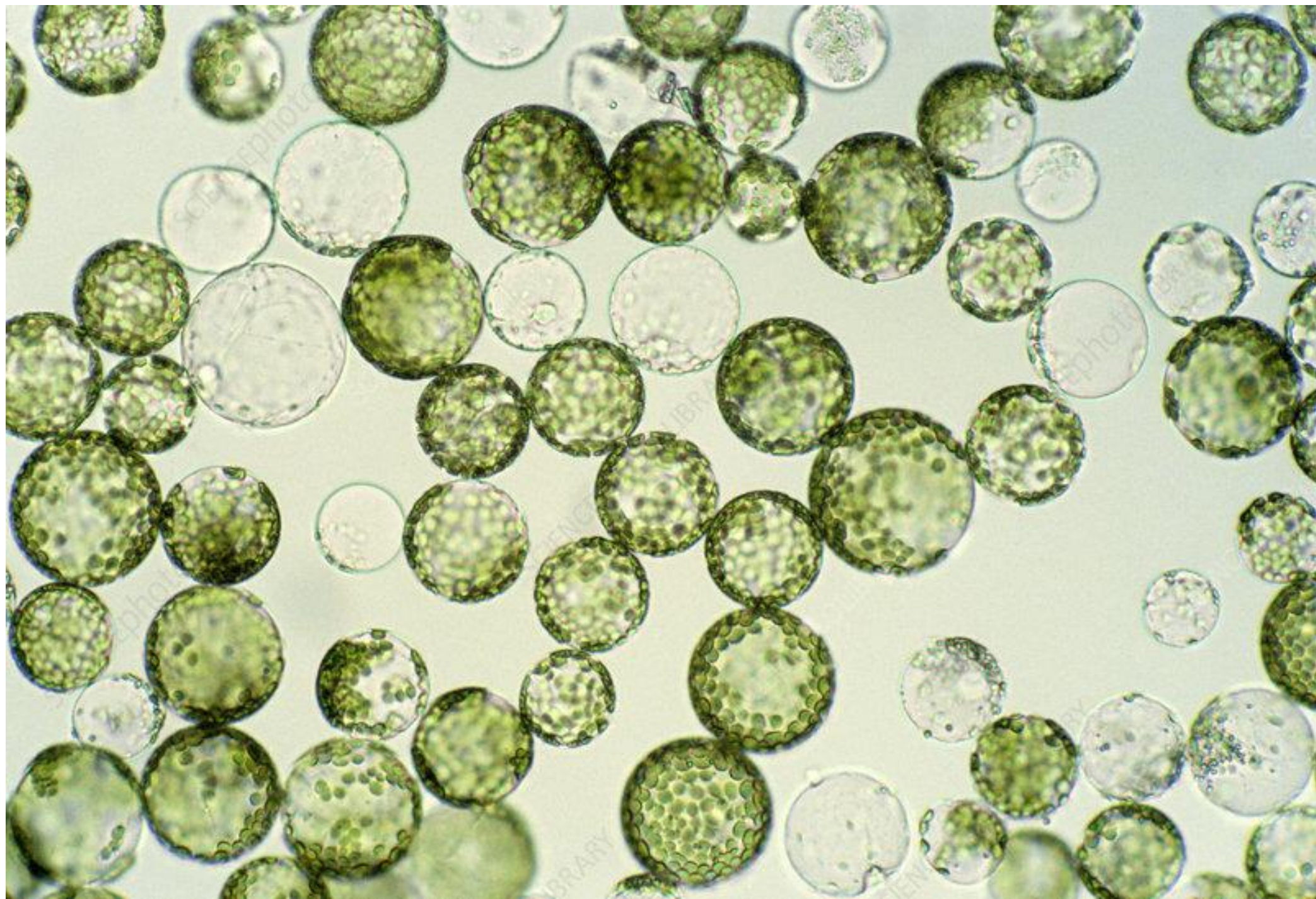
ROSTLINNÉ BUŇKY JSOU TOTIPOTENTNÍ

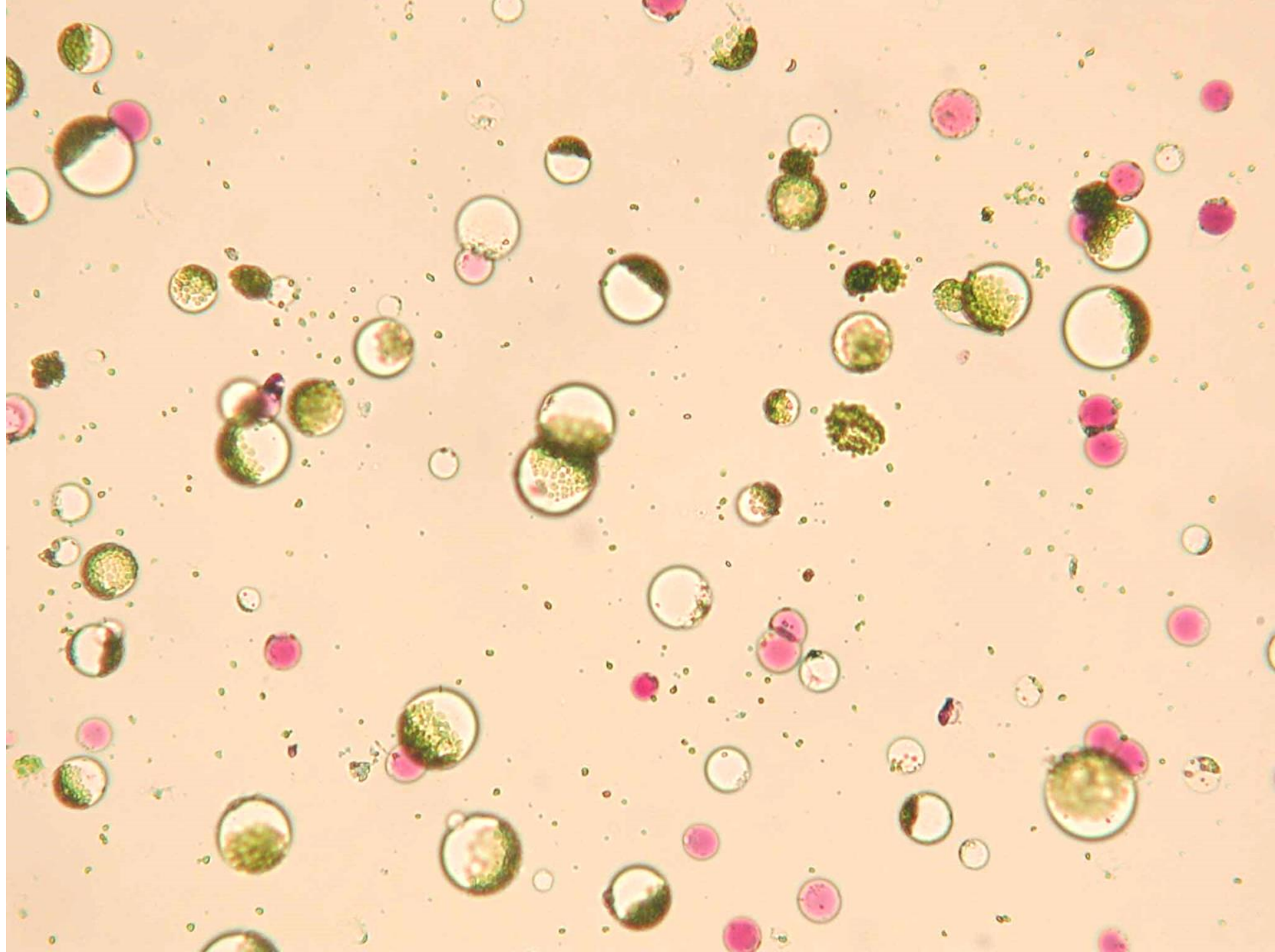

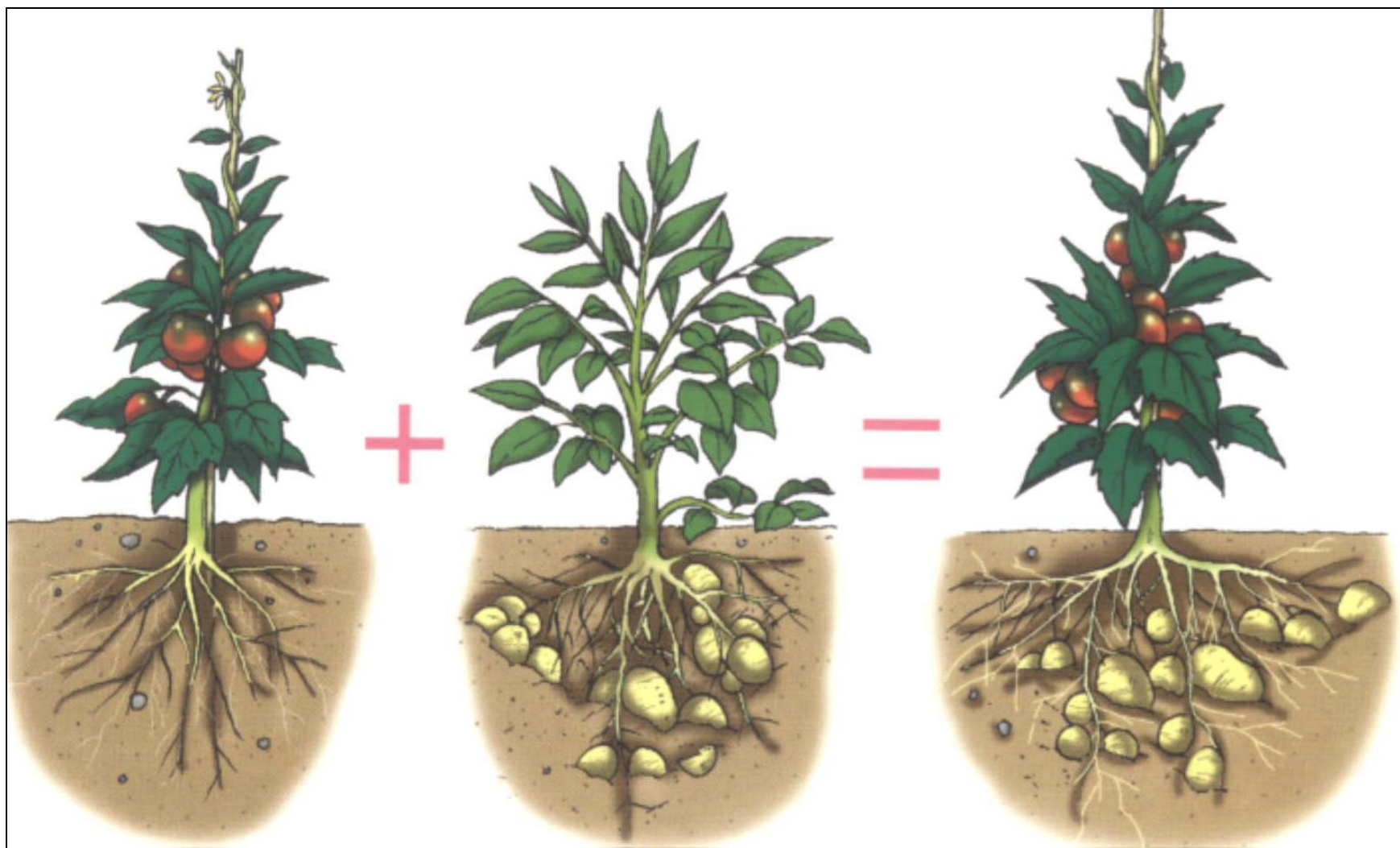
Reprodukce bez sexu - klonování

vegetativní množení *in vitro* provázeno somaklonální variabilitou

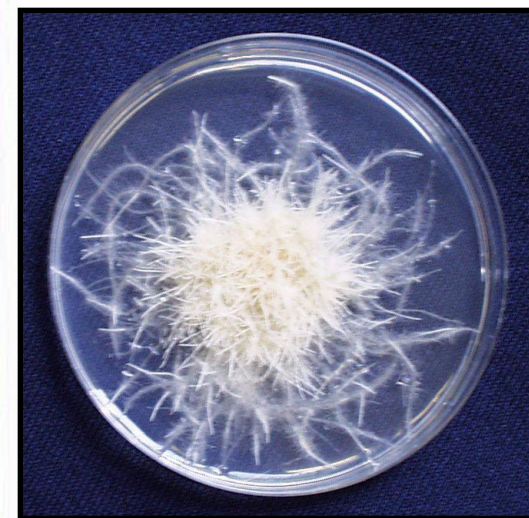
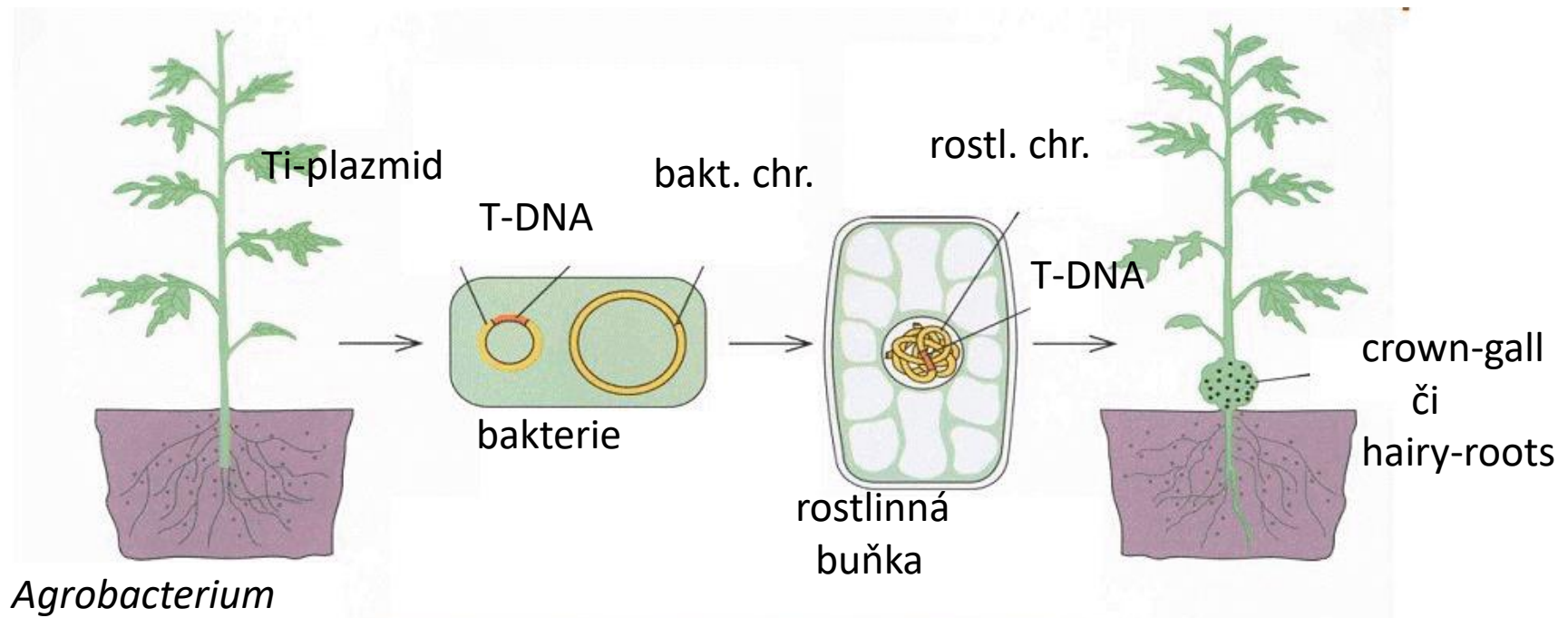
TOMATO
rajče

+

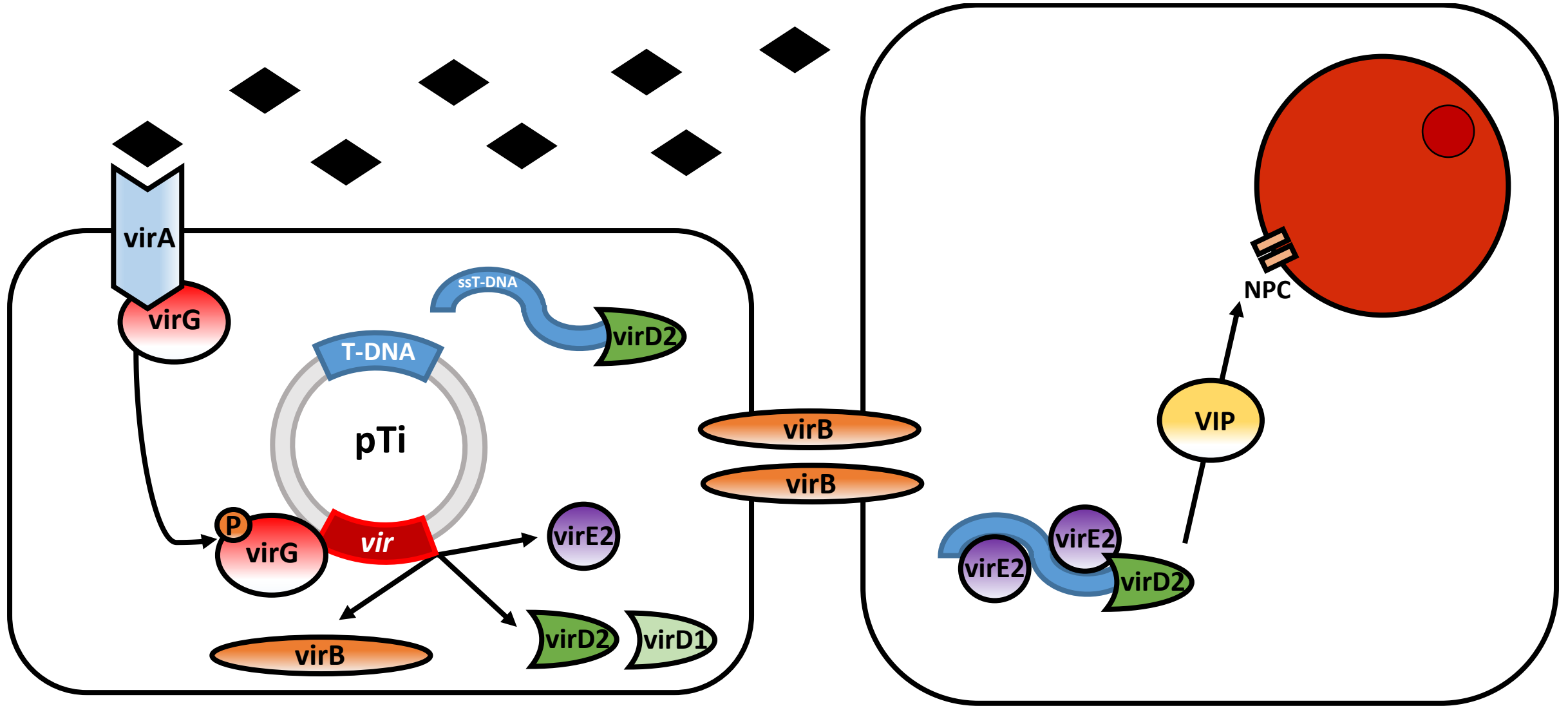
POTATO
brambor

=

POMATO
brajče

Agrobacterium tumefaciens

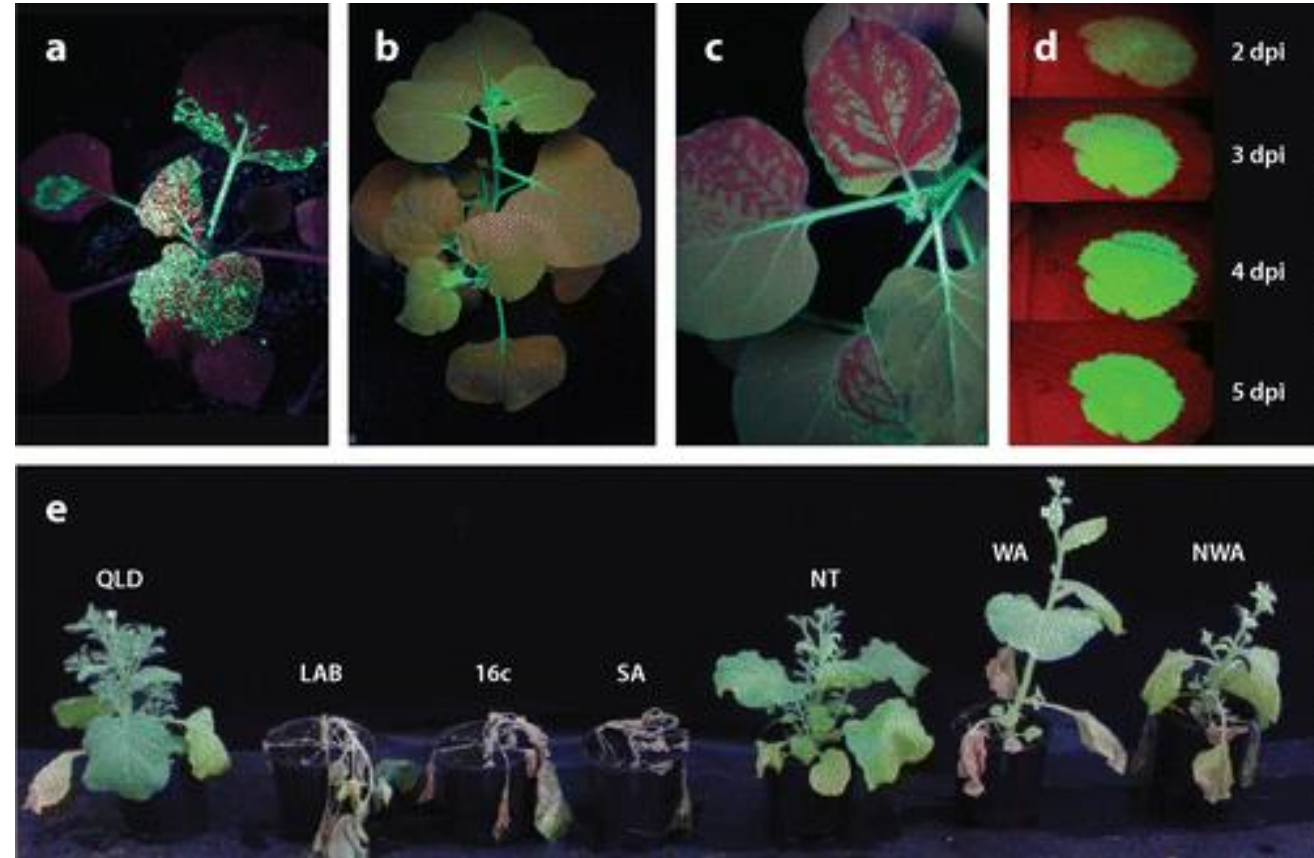
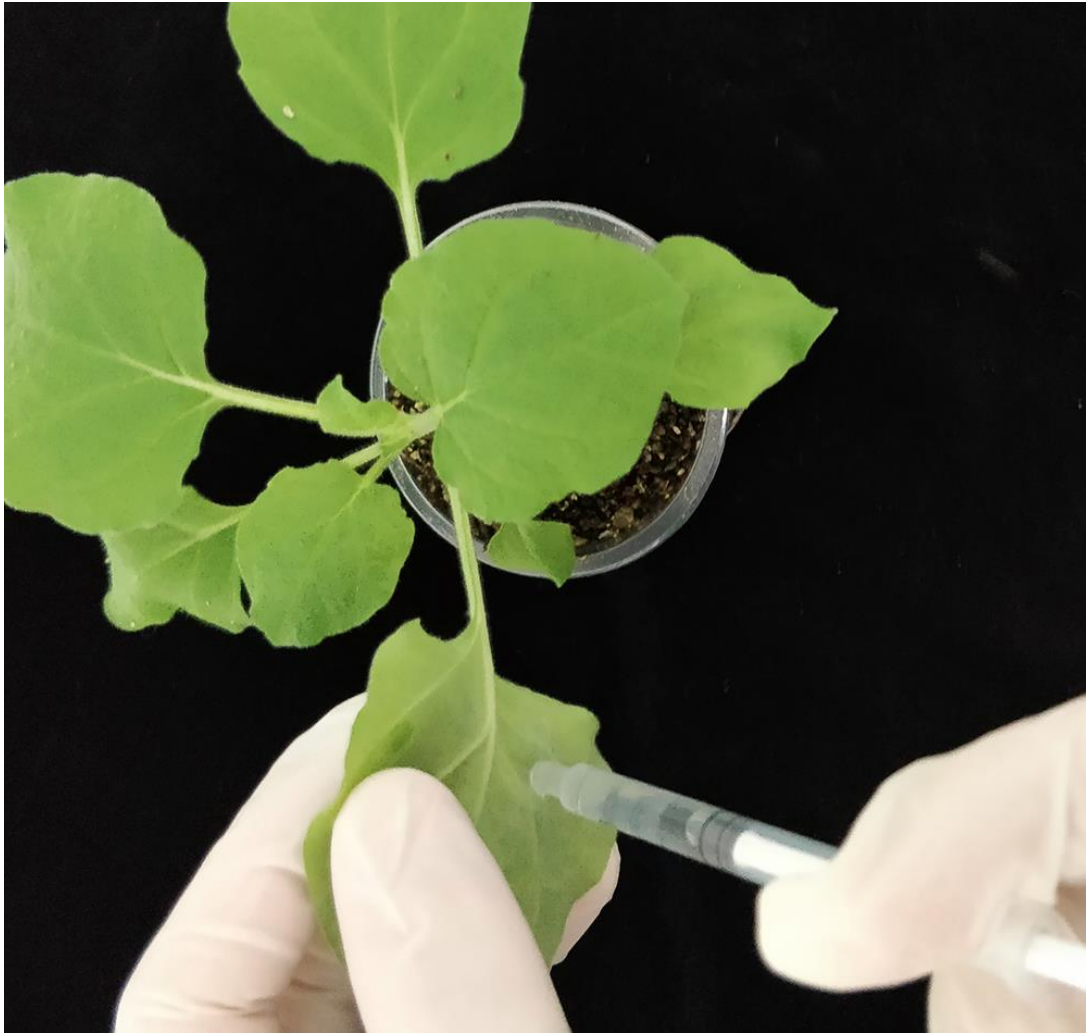

Agrobacterium cell

Plant cell

Tinland et al., 1995
Pitzschke and Hirt, 2010

Nicotiana benthamiana

Petunia

Petunia transposon
biology & technology

Self-Incompatibility

Floral pigmentation

Ecology & taxonomy:
Pollination syndromes
Speciation/adaptation

Genetics of
floral development

Petal senescence

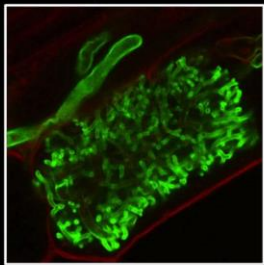
Floral Volatiles

Genetics of
inflorescence architecture

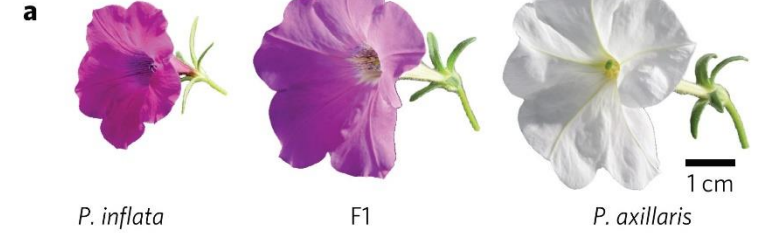
Genetics of branching

Biotic and abiotic stress

Mycorrhiza-plant
interactions

Adventitious root
formation

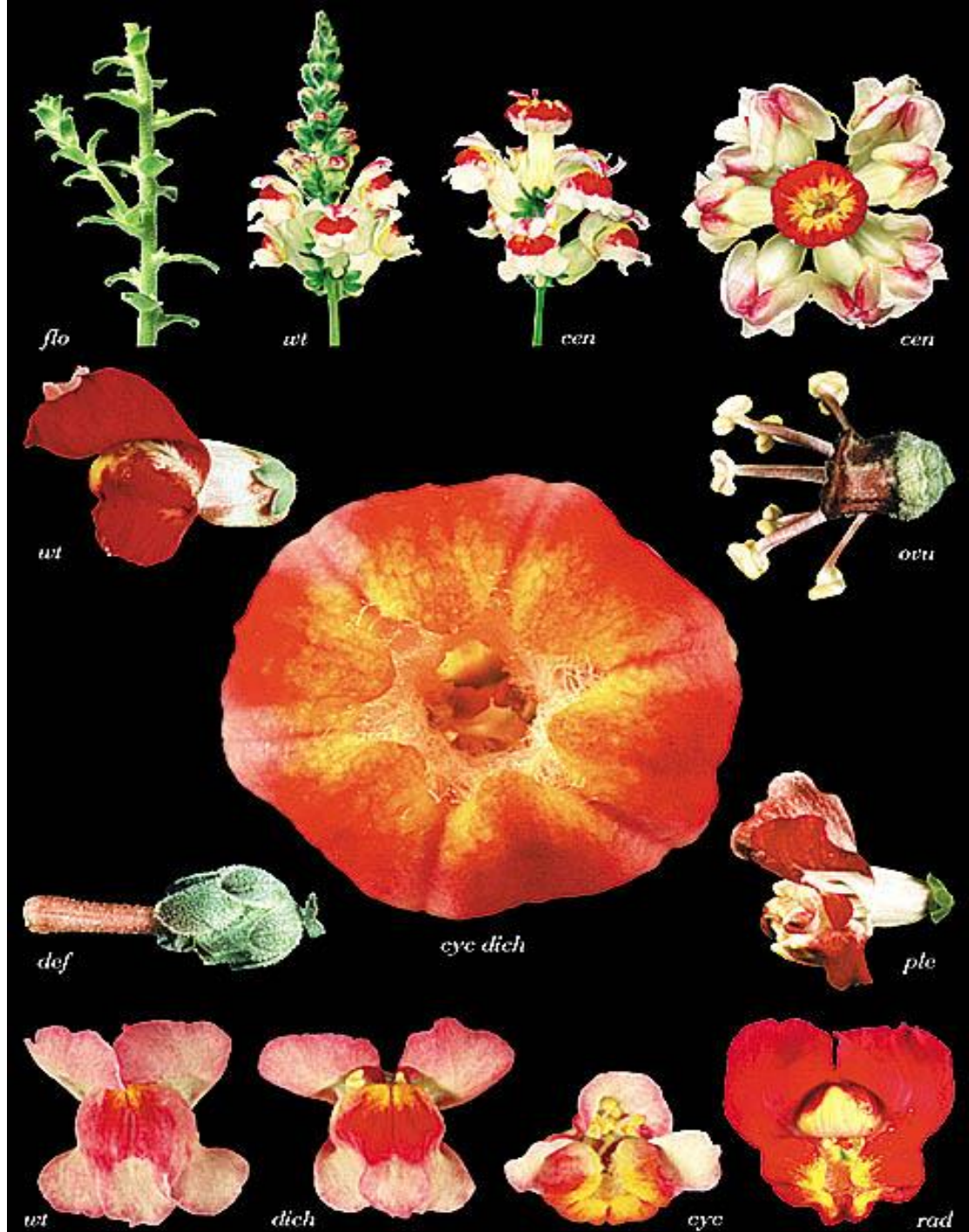

Lotus japonicus

Hledík – model květního vývoje

Antirrhinum majus

Linaria

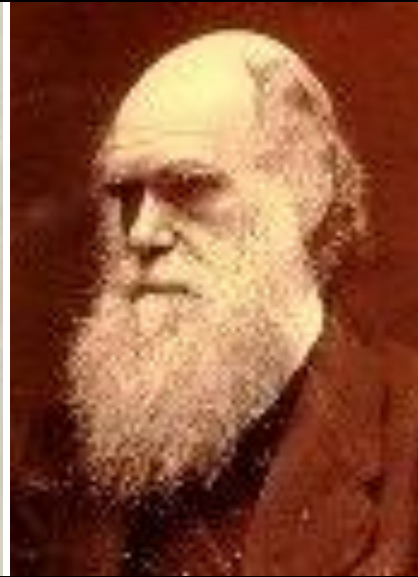
Vznik a dědičnost rostlinných monster: (epi)mutace

Carl Linnaeus
(1707–1778)

Jean-Baptiste Lamarck
(1744–1829)

Charles Darwin
(1809–1882)

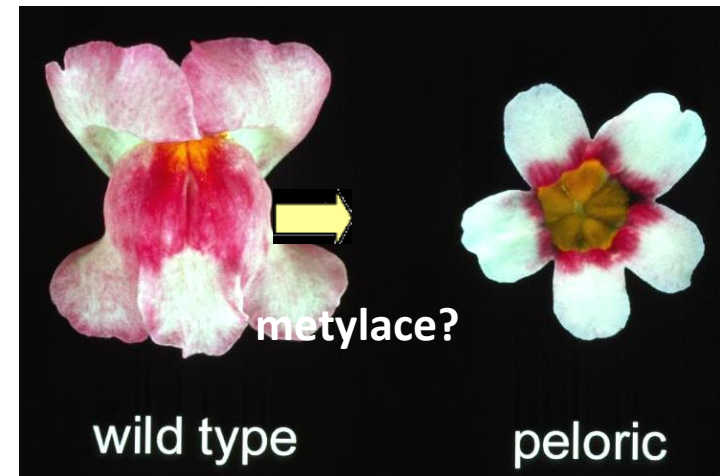
Enrico Coen
(1999)

Linnaeus ... pelorie u Inice, historicky první doložená mutace? (1744)

Lamarck ... dědičnost získaných znaků (*Philosophie Zoologique* 1801)

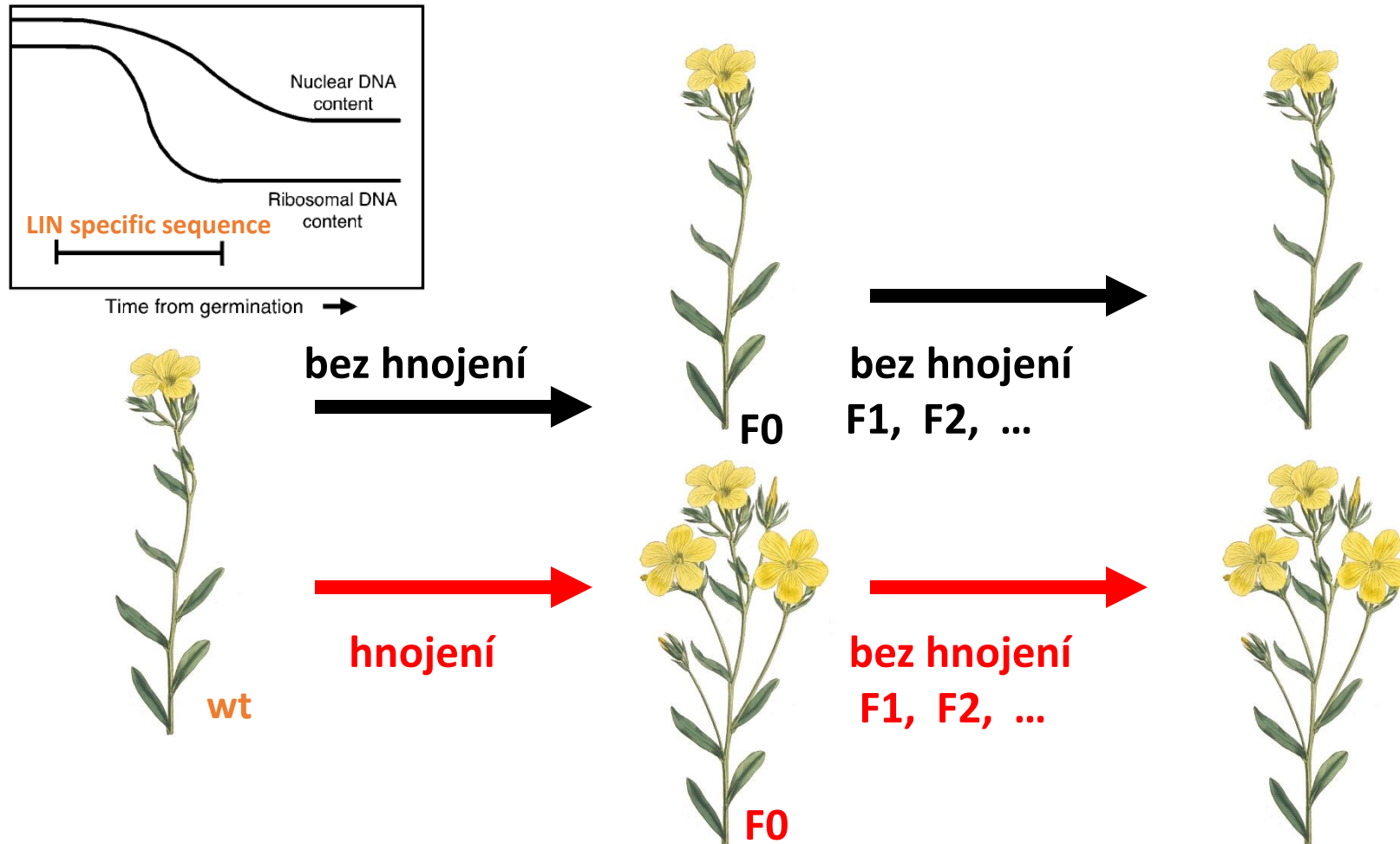
Darwin ... křížení normálních a pelorických forem v F2 127:37 (*Variation of Animals and Plants under Domestication* 1868)

Coen ... hypermetylace homologu genu *cycloidea*

Meiotický přenos epigenetického stavu (fenotypu) aneb environmentální indukce dědičných změn

- genotropy u *Lin* (vliv podnebí a hnojení na větvení)

„Ice Plant“

Mesembryanthemum crystallinum

(kosmatec krystalový, 2děložné, ř. Caryophyllales)

- studium abiotického stresu, odolnosti vůči soli, fotosyntézy
- v různých fázích života a za odlišných vnějších okolností mění morfortyp i fyziologii
- model flexibility
- C = 0,39 pg DNA,
n = 9 chrs

semenáček, fotosyntéza C3,
sukulentní kotyledony,
nízká tolerance k NaCl,
jádra 2C

juvenilní, fotosyntéza C3,
vyšší tolerance k NaCl,
velké primární listy,
jádra 2C-16C

dospělá, přechod fotosyntézy z C3 na CAM, vysoká
tolerance k NaCl, měchýřkové buňky,
velké primární listy,
jádra 2C-32C

kvetoucí, fotosyntéza CAM, měchýřkové buňky,
vysoká tolerance k NaCl, malé sekundární listy, jádra
2C-64C

semena-plodící, fotosyntéza CAM, jen měchýřkové
buňky, vysoká tolerance k NaCl, žádné listy, jádra
2C-256C

epidermální měchýřkové buňky
(epidermal bladder cells)
jádra 256C

dospělá rostlina
po 2týdenním solném stresu,
dosud velké primární listy

dospělá rostlina
po 5týdenním solném stresu,
tvoří úzké sekundární listy

John Cushman
Nevada

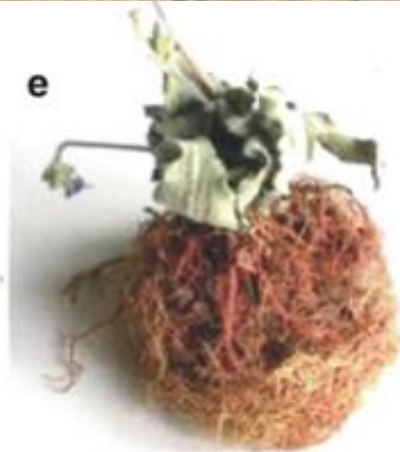
Craterostigma plantagineum

(*Scrophulariaceae*,
dvojděložné)

- studium tolerance
k desikaci
(znovuvzkřížení)

Unstressed, fully hydrated

Desiccated

Rehydrated